

SOCIALNO GOSPODARSTVO V EVROPSKI UNIJI

Povzetek poročila, ki ga je za Evropski ekonomsko-socialni odbor pripravil Mednarodni raziskovalni in informativni center za javno, socialno in združeno gospodarstvo (CIRIEC)

KAZALO

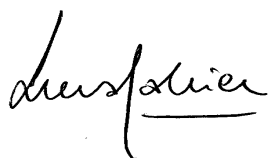
1. Predgovor: Luca Jahier, predsednik skupine raznih dejavnosti pri Evropskem ekonomsko-socialnem odboru (EESO), in Miguel Ángel Cabra de Luna, predstavnik interesne skupine za socialno ekonomijo Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
2. Poglavje 1: Uvod in cilji
3. Poglavje 2: Zgodovinski razvoj pojma socialnega gospodarstva
4. Poglavje 3: Opredelitev akterjev in skupin, vključenih v pojem socialnega gospodarstva
5. Poglavje 4: Glavni teoretični pristopi, povezani s socialnim gospodarstvom
6. Poglavje 5: Primerjalna analiza prevladujočih opredelitev v zvezi s pojmom socialnega gospodarstva v posameznih državah članicah Evropske unije, državi pristopnici in državi kandidatki
7. Poglavje 6: Socialno gospodarstvo v Evropski uniji, državi pristopnici in državi kandidatki v številkah
8. Poglavje 7: Pravni okvir za akterje socialnega gospodarstva v državah Evropske unije, državi pristopnici in državi kandidatki, ter veljavne javne politike s poudarkom na novih nacionalnih zakonodajah o socialnem gospodarstvu
9. Poglavje 8: Socialno gospodarstvo v Evropi v času globalne krize
10. Poglavje 9: Politike Evropske unije in socialno gospodarstvo, s poudarkom na strategiji Evropa 2020: dejstva in vpliv
11. Poglavje 10: Izzivi in zaključki

PREDGOVOR Luca Jahierja

Kot predsednik skupine raznih dejavnosti pri Evropskem ekonomsko-socialnem odboru (EESO) z veseljem pozdravljam to študijo o stanju socialnega gospodarstva v Evropski uniji, ki jo je naročil EESO, izvedel pa CIRIEC. Od objave prejšnje raziskave na isto temo leta 2008 se je v Evropski uniji marsikaj spremenilo, zato je bilo treba ponovno pregledati obseg in vpliv tega sektorja v državah članicah EU, pa tudi v državi pristopnici in državi kandidatki (Hrvaški oziroma Islandiji). Združeni narodi so leto 2012 poleg tega razglasili za mednarodno leto zadrug, kar predstavlja priložnost, da celoten sektor socialnega gospodarstva prikaže svoj prispevek našim družbam in gospodarstvom.

Socialno gospodarstvo je brez dvoma sektor, ki pomembno prispeva k ustvarjanju delovnih mest, trajnostni rasti in pravičnejši razporeditvi dohodkov in premoženja. Poleg tega lahko združuje donosnost s socialno vključenostjo in demokratičnimi sistemi upravljanja ter deluje vzporedno z javnim in zasebnim sektorjem pri prilagajanju storitev potrebam. Ključnega pomena pa je, da je to sektor, ki je gospodarsko krizo preстал veliko bolje od drugih in je na evropski ravni vse bolj priznan.

Kljub temu je treba še veliko postoriti na področju večjega razumevanja, ozaveščanja in krepitev zaupanja javnosti v ta sektor. Prvi korak v tem postopku je dobro razumevanje obsega in pomena socialnega gospodarstva v Evropski uniji, zato je bilo treba ponovno preučiti dejstva in podatke. Zdaj ko smo oboroženi z informacijami, si moramo prizadevati za enotnost in novo identiteto sektorja, čeprav ima ta več razsežnosti. Njegovo prepoznavnost moramo okrepiti s poudarjanjem gospodarskih in socialnih možnosti, ki predstavljajo *rešitev* za sedanjo gospodarsko in socialno krizo ter instrument za doseganje sprememb na bolje. Ustrezne zainteresirane strani pozivam k sodelovanju za doseg tega cilja!



Luca Jahier

Predsednik skupine raznih dejavnosti
Evropski ekonomsko-socialni odbor



PREDGOVOR Miguela Ángela Cabre de Lune

Po štirih letih z veseljem objavljamo posodobljeno študijo EESO z naslovom *Socialno gospodarstvo v EU*. Njen cilj je znova podati pregled sektorja v EU s količinskega in kakovostnega vidika. Tokrat smo jo razširili na sedanjih 27 držav članic ter državo pristopnico in državo kandidatko (Hrvaško oziroma Islandijo).

EESO tako krepi svojo zavezo k priznavanju in spodbujanju sektorja socialnega gospodarstva, ki ni zgolj pomemben steber v smislu zaposlovanja in socialne kohezije po vsej Evropi, temveč je tudi ključ za doseganje ciljev strategije Evropa 2020.

Kot je razvidno iz te raziskave, imajo organizacije socialnega gospodarstva v različnih oblikah (vključno s socialnimi podjetji) pomembno vlogo pri povečevanju konkurenčnosti in učinkovitosti evropskega gospodarstva na več načinov: z usmerjanjem razpršenih in nezasedenih virov v gospodarsko dejavnost, uporabo virov na lokalni ravni, krepitevijo kulture podjetništva, odpravljanjem togosti trgov, spodbujanjem njihove prilagodljivosti in spodbujanjem proizvodnje na več lokacijah, če jih omenimo le nekaj. Podjetja socialnega gospodarstva imajo tudi večjo sposobnost ohranjanja delovnih mest in preprečevanja njihovega izgubljanja v težkih gospodarskih časih, čemur smo priča v sedanji gospodarski krizi.

V zadnjih nekaj letih so bile v sektorju izvedene pomembne izboljšave v smislu političnega in pravnega priznanja na ravni EU (Akt za enotni trg, pobuda za socialno podjetništvo, statut evropskih fundacij, skladi za socialno podjetništvo itd.) in na nacionalni ravni (npr. pred kratkim sprejeti španski zakon o socialnem gospodarstvu). Upam, da bo ta študija pozitivno prispevala k ustvarjanju dodatnega zagona za priznavanje socialnega gospodarstva.



Miguel Ángel Cabra de Luna

Predstavník interesne skupine za socialno ekonomijo
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora



POGLAVJE 1

UVOD IN CILJI

- 1.1 Uvod in cilji
 - 1.2 Metode
 - 1.3 Struktura in povzetek poročila
-

1.1 Uvod in cilji

Splošni cilj tega poročila je posodobiti študijo „Socialno gospodarstvo v Evropski uniji“, ki jo je leta 2008 objavil Evropski ekonomsko-socialni odbor, in razširiti njen obseg, da bo vključevala vseh 27 sedanjih držav članic EU ter državo pristopnico in državo kandidatko (Hrvaško oziroma Islandijo) ter preučiti opredelitve, stanje, prispevke, pravne instrumente in javne politike v zvezi s socialnim gospodarstvom (SG), kakor tudi učinke gospodarske krize.

Da bi dosegli zadnjega izmed naštetih ciljev, so v poročilu uporabljeni trije vmesni cilji ali orodja, ki doslej niso bila zadovoljivo opredeljena. Prvo je določitev jasne in natančne opredelitve pojma SG ter različnih vrst družb in organizacij, ki ga sestavljajo.

Drugi vmesni cilj je prepoznavanje različnih deležnikov, ki so ne glede na svojo pravno obliko del SG v posamezni državi članici EU na podlagi opredelitve v tem poročilu, in primerjava različnih nacionalnih opredelitev, ki se uporabljajo v zvezi s pojmom SG.

Tretji vmesni cilj je zagotoviti makroekonomske podatke o SG v 27 državah članicah in obeh kandidatkah, pregledati novejšo nacionalno zakonodajo o SG, narediti primerjalno analizo trenutnih konceptov in dojemanja SG v posameznih državah ter analizirati, kako lahko socialno gospodarstvo prispeva in bo prispevalo k uresničevanju strategije Evropa 2020.

1.2 Metode

Poročilo sta pripravila in napisala Rafael Chaves in José Luis Monzón iz centra CIRIEC na podlagi nasvetov odbora strokovnjakov, ki so ga sestavljali D. Demoustier (Francija), R. Spear (Združeno kraljestvo), Alberto Zevi (Italija), Chiara Carini (Italija) in Magdalena Huncova (Češka republika) in so se o časovnem načrtu dela kot celoti, metodologiji in predlogu končnega poročila posvetovali z direktorji.

Ker je to posodobitev, večina delov dokumenta temelji na prejšnjem poročilu, objavljenem leta 2008: „Socialno gospodarstvo v Evropski uniji“. Kar zadeva metodologijo, je v prvem delu poročila upoštevana opredelitev poslovnega ali tržnega sektorja SG, ki je podana v *Priročniku za izdelavo satelitskih računov podjetij v socialni ekonomiji: zadruga in vzajemne družbe* Evropske komisije, kot podlago za oblikovanje opredelitve SG kot celote, v zvezi s katero bi bilo sprejeto široko politično in znanstveno soglasje.

V zvezi z drugim ciljem poročila je bila februarja, marca in aprila 2012 izvedena obsežna terenska raziskava v obliki vprašalnika, ki je bil poslan 27 državam članicam ter državam pristopnici in kandidatki. Prejeli so ga dobro obveščeni posamezniki s strokovnim znanjem o pojmu SG in z njim

povezanih področjih, ki poznajo dejansko stanje tega sektorja v svoji državi. Ti strokovnjaki so raziskovalci na univerzah, strokovni sodelavci v združenjih in strukturah, ki predstavljajo SG, in javni uslužbenci nacionalnih vlad na visokih položajih, ki so odgovorni za zadeve v zvezi s SG. Rezultati so zelo zadovoljivi: zbranih je bilo 52 izpolnjenih vprašalnikov iz 26 držav. Vrzeli v podatkih so bile zapolnjene s pomočjo prispevkov evropskih organizacij, kot so Cooperatives Europe, COGECA in ICMIF.

Preglednica 1.1. Prejeti vprašalniki

	Vprašalniki
Avstrija	1
Belgija	3
Bolgarija	2
Ciper	0
Češka	3
Danska	1
Estonija	0
Finska	1
Francija	2
Nemčija	4
Grčija	2
Madžarska	4
Irska	2
Italija	2
Latvija	1
Litva	1
Luksemburg	0
Malta	1
Nizozemska	1
Poljska	3
Portugalska	1
Romunija	2
Slovaška	3
Slovenija	2
Španija	3
Švedska	1
Združeno kraljestvo	2
Državi pristopnica in kandidatka	
Hrvaška	3
Islandija	1

Kar zadeva tretji vmesni cilj poročila – opredelitev javnih politik, preučitev novejših nacionalnih zakonodaj o socialnem gospodarstvu, analizo učinkov gospodarske krize na socialno gospodarstvo in preučitev, kako lahko socialno gospodarstvo prispeva in bo prispevalo k uresničevanju „strategije Evropa 2020“ – je bil ta dosežen s posvetovanjem z odborom strokovnjakov in s strokovnjaki iz tega sektorja, uporabo podatkov iz vprašalnikov ter z razpravami z odborom strokovnjakov in v okviru Znanstvenega odbora za socialno gospodarstvo CIRIEC.

1.3 Struktura in povzetek poročila

Poročilo je razdeljeno na naslednja poglavja:

Prvemu poglavju, ki uvaja poročilo in njegove cilje, sledi poglavje 2 o zgodovinskem razvoju pojma socialnega gospodarstva, vključno z najnovejšimi podatki o priznavanju SG v sistemih nacionalnih računov.

Poglavje 3 se začne z opredelitvijo socialnega gospodarstva, ki je usklajena s sistemi nacionalnih računov, na podlagi tega pa se nadaljuje z opredelitvijo najpomembnejših skupin deležnikov v socialnem gospodarstvu.

Poglavje 4 povzema glavne teoretične pristope k socialnemu gospodarstvu ter izpostavi podobnosti in razlike med njimi.

Poglavji 5 in 6 vsebujeta pregled sedanjih razmer v socialnem gospodarstvu v EU s primerjalno analizo dojemanja socialnega gospodarstva v posameznih državah in makroekonomskih podatkov o socialnem gospodarstvu v 27 državah članicah ter državi pristopnici in državi kandidatki.

Poglavja 7, 8 in 9 podajajo pregled novejše nacionalne zakonodaje o socialnem gospodarstvu in javnih politik, ki so jih razvile posamezne države v zvezi s socialnim gospodarstvom, sledi pa pregled učinkov gospodarske krize in prispevkov socialnega gospodarstva pri uresničevanju „strategije Evropa 2020“.

Zadnje poglavje 10 analizira izzive in trende ter predstavi zaključke. Poročilo se konča s seznamom virov literature.

POGLAVJE 2

ZGODOVINSKI RAZVOJ POJMA SOCIALNEGA GOSPODARSTVA

- 2.1 Ljudska združenja in zadruge kot zgodovinski izvor socialnega gospodarstva
 - 2.2 Današnji obseg in področje delovanja socialnega gospodarstva
 - 2.3 Današnja opredelitev in institucionalno priznanje socialnega gospodarstva
-

2.1 Ljudska združenja in zadruge kot zgodovinski izvor socialnega gospodarstva

Socialno gospodarstvo (SG) kot dejavnost je zgodovinsko povezana z ljudskimi združenji in zadrugami, ki predstavljajo njegovo hrbtenico. Sistem vrednot in načel ravnanja ljudskih združenj, ki se odraža v zgodovinskem združniškem gibanju, je prav ta, ki daje pečat sodobnemu pojmu SG, temelječem na treh velikih družinah organizacij: zadrugah, vzajemnih družbah in združenjih, nedavno pa so se jim pridružile še fundacije. V resnici te velike družine zgodovinsko izhajajo iz medsebojno povezanih izrazov enega samega vzvoda: odgovora najbolj ranljivih in nemočnih družbenih skupin v *obliki organizacij za samopomoč* na nove življenjske pogoje, ki jih je ustvaril razvoj industrijskega kapitalizma v 18. in 19. stoletju. Zadruge, družbe za vzajemno pomoč in odporniška združenja so odražali tri smeri, v katere so šli vzgibi po združevanju.

Čeprav so bili dobrotelji (dobrotelne organizacije, bratovščine in bolnišnice) in organizacije za vzajemno pomoč v precejšnjem porastu skozi ves srednji vek, so ljudska združenja, zadruge in vzajemne družbe šele v 19. stoletju dobile izjemen zagon s pobudami, ki jih je sprožil delavski razred. V Veliki Britaniji se je na primer v 90. letih 18. stoletja pomnožilo število tako imenovanih *prijateljskih družb* (*Friendly Societies*). Po vsej Evropi so bile ustanovljene številne družbe in združenja za vzajemno pomoč. V državah Latinske Amerike, kot sta Urugvaj in Argentina, je bilo vzajemno gibanje močno v porastu v drugi polovici 19. stoletja.

Prvi znaki združnih poskusov so se pojavili v Veliki Britaniji ob koncu 18. in v začetku 19. stoletja kot spontana reakcija delavcev v industriji na težke življenjske pogoje. Vendar je socialistična miselnost, ki so jo razvili Robert Owen in ricardovski protikapitalisti, kot so William Thompson, George Mudie, William King, Thomas Hodgskin, John Gray in John Francis Bray, kmalu začela močno vplivati na združno gibanje in med letoma 1824 in 1835 se je oblikovala močna vez med tem gibanjem in sindikati, saj so bili tako eni kot drugi izraz skupnega delavskega gibanja z istim ciljem: emancipacijo delavskega razreda. Na osmih *združnih kongresih*, ki bili v Veliki Britaniji med letoma 1831 in 1835, sta se usklajevala tako združno kot sindikalno gibanje. Prvo nacionalno konfederacijo sindikatov *Grand National Consolidated Trades Union* so oblikovali prav na enem izmed teh kongresov in v njej združili vse britanske sindikate.

William King je neposredno in odločilno vplival na razvoj združnega gibanja v Veliki Britaniji in na zelo znano zadrugo, ki jo je leta 1844 v Rochdalu (Anglija) ustanovilo 28 delavcev, med njimi je bilo šest Owenovih učencev (Monzón, 2003). Znana združna načela, ki so vodila delovanje rochdalskih pionirjev, so prevzele najrazličnejše vrste zadrug, ki so leta 1895 v Londonu ustanovile Mednarodno združno zvezo (ICA) in znatno prispevale k razvoju sodobnega pojma SG.

V skladu s kongresom ICA leta 1895 v Manchestru ta načela opredeljujejo zadruge kot demokratične organizacije, v katerih je odločanje v rokah večine *članov uporabnikov združne dejavnosti*, tako da člani naložbeniki ali kapitalisti, če so ti vključeni v zadrugo, ne morejo tvoriti večine in se presežki ne razporejajo sorazmerno z vloženim kapitalom. Enake glasovalne pravice, omejena povračila za delež

kapitala, ki ga morajo člani uporabniki vpisati, in ustvarjanje rezerv, ki so v mnogih primerih nedeljive in jih ni mogoče razdeliti niti v primeru razpustitve organizacije, so nadaljnje značilnosti, po katerih se zadruge razlikujejo od drugih družb.

Zadruge so vse od rochdalske naprej pritegovale pozornost mislecev različnih smeri. Preseganje ideoloških meja in analitični pluralizem dejansko sodita med značilnosti literature, ki opisuje ta pojav. Ta heterodoksni tip organizacije so obširno analizirali utopični socialisti, ricardovski socialisti, predstavniki krščanskega socialnega gibanja (tako katoliškega kot protestantskega) in socialni liberalci, pa tudi eminentni klasični, marksistični in neoklasični ekonomisti.

Izraz *socialno gospodarstvo* se je v literaturi ekonomskih znanosti verjetno prvič pojavil leta 1830. Takrat je francoski liberalni ekonomist Charles Dunoyer objavil *Razpravo o socialnem gospodarstvu*, v kateri je zagovarjal moralni pristop k ekonomiji. V obdobju med letoma 1820 in 1860 se je v Franciji razvila heterogena miselna šola, katere predstavnike lahko označimo s skupnim imenom *socialni ekonomisti*. Na večino so vplivale analize T. R. Malthusa in S. de Sismondija v zvezi z obstojem „tržnih pomanjkljivosti“, ki lahko povzročijo neravnovesja, in razmejitvijo pravega predmeta ekonomije, za katerega je Sismondi menil, da je *človek* in ne *bogastvo*. Vendar je treba večino socialnih ekonomistov uvrstiti na področje liberalne ekonomske miselnosti in jih povezovati z načeli *laissez-faire* in institucijami, ki jih je porajajoči se kapitalizem pozneje utrdil, vključno s kapitalističnimi družbami in trgi.

Zato misleci socialne ekonomije v tem obdobju niso spodbujali ali pospeševali alternativnega ali dopolnilnega pristopa h kapitalizmu. Namesto tega so razvili teoretični pristop k družbi in vsemu, kar je socialno, ter si prizadevali za uskladitev morale in ekonomije z bolj moralnim ravnanjem posameznika, kot na primer v modelu F. Le Playa (Azam, 2003), v skladu s katerim bi si morali ekonomisti prizadevati za cilj družbenega miru in ne za blaginjo ali bogastvo (B. de Carbon, 1972).

Socialna ekonomija je doživela veliko preusmeritev v drugi polovici 19. stoletja pod vplivom dveh velikih ekonomistov: Johna Stuarta Milla in Leona Walrasa.

Mill je posvetil veliko pozornosti poslovnemu povezovanju med delavci, tako z združnega kot z vzajemnega vidika. V svojem najvplivnejšem delu *Načela politične ekonomije* je natančno preučil prednosti in pomanjkljivosti delavskih zadrug ter pozval k spodbujanju tovrstnih organizacij zaradi njihovih gospodarskih in moralnih koristi.

Podobno kot Mill je Leon Walras menil, da lahko zadruge izpolnjujejo pomembno nalogo pri reševanju družbenih sporov, tako da odigrajo veliko „gospodarsko vlogo, ne z odpravo kapitala, temveč s tem, da naredijo svet manj kapitalističen, in nič manj pomembno moralno vlogo, ki se nanaša na vpeljavo demokracije v delovanje proizvodnega procesa“ (Monzón, 1989).

Walrasova knjiga *Études d'Économie Sociale: théorie de la répartition de la richesse sociale* (Študije socialnega gospodarstva: teorija razdelitve socialnega bogastva), ki je bila objavljena leta 1896 v Lausanni, zaznamuje pomembno odcepitev od prvotnega pristopa socialnega gospodarstva, ki ga povezujemo z modelom F. Le Playa. Z Walrasom je socialno gospodarstvo postalo tako del ekonomske znanosti kot tudi področje gospodarske dejavnosti, ki vključuje številne zadruge, vzajemne družbe in združenja, kakršne poznamo danes. Glavne značilnosti sodobnega pojma socialnega gospodarstva so se izoblikovale ob koncu 19. stoletja, temeljijo pa na vrednotah demokratičnega združevanja, vzajemnosti in združništva.

2.2 Današnji obseg in področje delovanja socialnega gospodarstva

Čeprav je bilo SG v Evropi v prvi tretjini 20. stoletja dokaj uveljavljeno, je model rasti zahodne Evrope v obdobju od 1945 do 1975 vključeval predvsem tradicionalni sektor zasebnega kapitala in javni sektor. Ta model je bil osnova socialne države, ki se je ukvarjala s prepoznavnimi pomanjkljivostmi trga in uporabljala svežnje politik, ki so se izkazali kot zelo učinkoviti pri popravljanju teh pomanjkljivosti: prerezporejanje dohodka, dodeljevanje sredstev in proticiklične politike. Vse našteto temelji na keynesianskem modelu, v katerem so veliki družbeni in gospodarski akterji organizacije delodajalcev in sindikati skupaj z vlado.

V državah srednje in vzhodne Evrope, ki so bile povezane s sovjetskim sistemom in so uporabljale centralno načrtovanje gospodarstva, je bila država edini gospodarski akter, ki ni dopuščal deležnikov SG. V nekaterih državah sovjetskega bloka so bile močno prisotne samo zadruga, vendar so bila nekatera tradicionalna zadružna načela, kot sta prostovoljno in odprto članstvo ter demokratična organizacija, povsem izničena. V zadnjih dveh stoletjih so češki ekonomisti predlagali socialnogospodarske pristope, ki si niso temeljili zgolj na dobičkonosnosti. V obdobju prve Češkoslovaške republike je tej tradiciji, ki izvira iz 19. stoletja, sledilo veliko število nepridobitnih organizacij.

Konsolidacija sistemov mešanega gospodarstva ni preprečila razvoja cele vrste družb in organizacij – zadrug, vzajemnih družb in združenj – ki so pripomogle k reševanju družbeno pomembnih vprašanj in vprašanj v splošnem interesu, med drugim v zvezi s ciklično brezposelnostjo, geografskimi neravnovesji med podeželskimi območji, popačenjem odnosov moči med organizacijami za prodajo na drobno in potrošniki. Vendar je SG kot pomembna sila v procesu usklajevanja gospodarske rasti in socialne blaginje v tem obdobju tako rekoč izginilo, osrednje mesto pa je zasedla država. Šele v času krize socialne države in sistemov mešanega gospodarstva v zadnji četrtini 20. stoletja se je v nekaterih evropskih državah znova prebudilo zanimanje za značilne organizacije SG, bodisi kot poslovne alternative modeloma kapitalističnega in javnega sektorja, kot so zadruga in vzajemne družbe, bodisi v obliki netržnih organizacij – večinoma združenj in fundacij. Ta interes izhaja iz težav tržnih gospodarstev pri iskanju zadovoljivih rešitev za velike probleme, kot so množična dolgoročna brezposelnost, socialna izključenost, blaginja na podeželju in v propadajočih mestnih območjih, zdravstvo, izobraževanje, kakovost življenja upokojencev, trajnostna rast in druga vprašanja. Teh socialnih potreb niti deležniki zasebnega kapitala niti javni sektor ne zadovoljujejo ustrezno oziroma v zadostni meri in zanje ni mogoče najti preproste rešitve s samoreguliranimi trgi v ali tradicionalnimi makroekonomskimi politikami.

Čeprav je v zadnjih desetletjih v nekaterih evropskih državah prišlo do demutualizacije (preoblikovanja v delniške družbe) vrste velikih zadrug in vzajemnih družb, je poslovni sektor SG (zadruga in vzajemne družbe) na splošno v močnem porastu, kot priznava Evropska komisija v *Priročniku za izdelavo satelitskih računov podjetij v socialni ekonomiji: zadruga in vzajemne družbe*.

Pomembne študije so izpostavile znatno rast SG kot celote v Evropi. Ena najpomembnejših, ki jo je za Evropsko komisijo izvedel CIRIEC v okviru pilotnega programa „Tretji sistem in zaposlovanje“, poudarja vse večji pomen zadrug, vzajemnih družb in združenj pri ustvarjanju delovnih mest, ohranjanju zaposlitve ter popravljanju resnih gospodarskih in socialnih neravnovesij.

Po padcu sovjetskega bloka je veliko zadrug v vzhodni in srednji Evropi propadlo. Poleg tega je bil njihov ugled v očeh javnosti močno omajan. Vendar v zadnjem času prihaja do oživljanja

državljskih pobud za razvoj projektov SG, kar se odraža v zakonodajnih predlogih za krepitev organizacij tega sektorja.

SG močno narašča na področju organizacij, ki se ukvarjajo s proizvodnjo tako imenovanih socialnih ali meritornih dobrin, to so večinoma socialno vključevanje in vključevanje v delo, pa tudi socialne storitve in oskrba. Na tem področju sta povezovanje v združenja in zadružništvo ponovno našla skupno pot razumevanja in sodelovanja pri številnih projektih in dejavnostih, kot v primeru *socialnih podjetij*, mnoga med njimi so zadruge, ki so že pravno priznana v različnih evropskih državah, vključno z Italijo, Portugalsko, Francijo, Belgijo, Španijo, Poljsko, Finsko in Združenim kraljestvom. Njihove značilnosti so povzete v razdelku 3.2 tega poročila.

V EU-27 je bilo leta 2009 gospodarsko dejavnih več kot 207 000 zadrug. Dobro so uveljavljene na vseh področjih gospodarskih dejavnosti, še zlasti pomembne pa so v kmetijstvu, finančnem posredništvu, trgovini na drobno in reševanju stanovanjskih vprašanj ter kot delavske zadruge v industrijskem, gradbenem in storitvenem sektorju. Te zadruge neposredno zagotavljajo zaposlitev 4,7 milijona ljudem in imajo 108 milijonov članov.

Vzajemne družbe za zdravstveno in socialno varnost zagotavljajo pomoč in vključujejo več kot 120 milijonov ljudi. Vzajemne zavarovalnice imajo 24-odstotni tržni delež.

Leta 2010 so v EU-27 združenja zaposlovala 8,6 milijona ljudi; predstavljajo več kot 4 % BDP, vanje pa je včlanjenih 50 % državljanov EU.

Torej je SG poleg tega, da predstavlja količinsko pomemben sektor, v zadnjih desetletjih ne le potrdilo, da lahko učinkovito prispeva k reševanju novih družbenih problemov, temveč tudi okrepilo svoj položaj institucije, ki je potrebna za stabilno in trajnostno gospodarsko rast, pravičnejšo delitev dohodkov in bogastva, prilagajanje storitev potrebam, popravljanje neravnovesij na trgu dela, skratka za poglobljanje in krepitev gospodarske demokracije.

2.3 Današnja opredelitev in institucionalno priznanje socialnega gospodarstva

Socialno gospodarstvo, kakršnega poznamo danes, se je začelo oblikovati v Franciji v 70. letih prejšnjega stoletja, ko so organizacije, ki so predstavljale zadruge, vzajemne družbe in združenja, ustanovile Nacionalni povezovalni odbor za vzajemne in zadružne dejavnosti ter dejavnosti združenj (*Comité National de Liaison des Activités Mutualistes Coopératives et Associatives CNLAMCA*). Od konca druge svetovne vojne do leta 1977 se je pojem „socialno gospodarstvo“ nehal uporabljati celo med „družinami“ v tem sektorju gospodarske dejavnosti. Evropski konferenci zadrug, vzajemnih družb in združenj sta v letih 1977 in 1979 potekali pod okriljem Evropskega ekonomsko-socialnega odbora. Odbor CNLAMCA je junija 1980 ob svoji deseti obletnici objavil dokument *Charte de l'économie sociale* ali Listina o socialnem gospodarstvu, ki opredeljuje SG kot niz organizacij, ki ne pripadajo javnemu sektorju, delujejo demokratično, tako da imajo njihovi člani enake pravice in dolžnosti, in sicer s posebno lastniško ureditvijo in delitvijo dobička, pri kateri se presežki uporabljajo za širjenje organizacije in izboljšanje storitev za njene člane in družbo.

Te opredeljujoče značilnosti so se močno razširile v ekonomski literaturi in določajo področje SG, ki se opira na tri glavne družine – zadruge, vzajemne družbe in združenja –, v zadnjem času pa so tudi fundacije. V poročilu belgijskega Valonskega sveta za socialno gospodarstvo (CWES) iz leta 1990 je navedeno, da je sektor SG del gospodarstva, sestavljen iz zasebnih organizacij s štirimi skupnimi

značilnostmi: „a) cilj je biti v korist članom ali skupnosti, ne ustvarjati dobiček; b) samostojno upravljanje; c) demokratičen postopek sprejemanja odločitev in d) prevlada posameznikov in dela nad kapitalom in delitvijo prihodkov“.

- Najnovejša opredelitev pojma SG s strani organizacij, ki ga sestavljajo, je opredelitev iz Listine o načelih socialnega gospodarstva (*Charter of Principles of the Social Economy*), za katero je pobudo vložila Evropska stalna konferenca o zadrugah, vzajemnih družbah, združenjih in fundacijah (CEP-CMAF), reprezentativna institucija za te štiri družine organizacij socialnega gospodarstva na ravni EU.

Vzpon SG je priznan tudi v političnih in pravnih krogih, na nacionalni in evropski ravni. Francija je bila prva država, ki je sodobni pojem SG politično in pravno priznala z odlokom iz decembra 1981, s katerim je ustanovila medministrsko delegacijo za socialno gospodarstvo (*Délégation interministérielle à l'Économie Sociale* – DIES). V drugih evropskih državah, kot je Španija, je pojem „socialno gospodarstvo“ postal tudi sestavni del zakonodaje. Leta 2011 je Španija kot prva evropska država sprejela zakon o socialnem gospodarstvu. Tudi Grčija ima tak zakon in Portugalska je predstavila zakonski osnutek. Nova francoska vlada, ki je začela svoj mandat junija 2012, je določila ministrskega pooblaščenca za socialno gospodarstvo v okviru Ministrstva za gospodarstvo, finance in zunanjo trgovino. Na evropski ravni je Evropska komisija leta 1989 objavila sporočilo z naslovom „Podjetja v sektorju *socialnega gospodarstva*: evropski trg brez meja“ (*Businesses in the Economie Sociale sector: Europe's frontier-free market*). Istega leta je Komisija podprla prvo evropsko konferenco o socialnem gospodarstvu (Pariz) in ustanovila enoto za socialno gospodarstvo v okviru Generalnega direktorata XXIII za podjetniško politiko, trgovino, turizem in socialno gospodarstvo. V letih 1990, 1992, 1993 in 1995 je Komisija podprla evropske konference o socialnem gospodarstvu v Rimu, Lizboni, Bruslju in Sevilji. Od tedaj so bile organizirane številne evropske konference. Zadnji dve sta bili v Toledu (maja 2010) in Bruslju (oktobra 2010). Leta 1997 je bila na vrhu v Luksemburgu priznana vloga podjetij socialnega gospodarstva v lokalnem razvoju in ustvarjanju delovnih mest, sprožena pa je bila tudi pilotna pobuda „Tretji sistem in zaposlovanje“, katere referenčno področje je socialno gospodarstvo.

Tudi v Evropskem parlamentu od leta 1990 deluje medposlanska delovna skupina Evropskega parlamenta za socialno gospodarstvo. Leta 2006 je Evropski parlament pozval Komisijo, „naj spoštuje socialno gospodarstvo in izdela sporočilo o tem temeljnem kamnu evropskega socialnega modela“. Leta 2009 je Evropski parlament sprejel pomembno poročilo o socialnem gospodarstvu, ki priznava SG kot socialnega partnerja in ključnega akterja pri doseganju ciljev lizbonske strategije. Pred kratkim je Evropska komisija sprejela dve pomembni pobudi o socialnih podjetjih, sklopu družb, ki so sestavni del socialnega gospodarstva: *pobudo za socialno podjetništvo* in *predlog uredbe o evropskih skladih za socialno podjetništvo*.

Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) je objavil številna poročila in mnenja o prispevku družb v socialnem gospodarstvu k doseganju različnih ciljev javne politike. Med najnovejšimi mnenji EESO na lastno pobudo in raziskovalnimi mnenji je tudi mnenje o raznolikosti oblik družb, ki priznava pomen socialnega gospodarstva pri izgradnji Evrope; mnenje o socialnem gospodarstvu v Latinski Ameriki (mnenje Cabre de Lune), ki se ukvarja z vlogo socialnega gospodarstva v lokalnem razvoju in socialni koheziji; in mnenje o socialnem podjetništvu in socialnih podjetjih. Po posvetovanju s Komisijo je EESO sprejel mnenji o pobudi za socialno podjetništvo (Guerinijevo mnenje) in o predlogu uredbe o evropskih skladih za socialno podjetništvo (mnenje Rodertove).

POGLAVJE 3

OPREDELITEV AKTERJEV IN SKUPIN, VKLJUČENIH V POJEM SOCIALNEGA GOSPODARSTVA

- 3.1 Priznanju socialnega gospodarstva v sistemih nacionalnih računov naproti
 - 3.2 Opredelitev socialnega gospodarstva, ki je usklajena s sistemi nacionalnih računov
 - 3.3 Tržni ali poslovni podsektor socialnega gospodarstva
 - 3.4 Netržni podsektor socialnega gospodarstva
 - 3.5 Socialno gospodarstvo: pluralizem in skupna osrednja identiteta
-

3.1 Priznanju socialnega gospodarstva v sistemih nacionalnih računov naproti

Sistemi nacionalnih računov imajo zelo pomembno nalogo pri zagotavljanju rednih in točnih informacij o gospodarski dejavnosti ter pri terminološki in pojmovni usklajenosti v gospodarskih zadevah, da bi omogočili skladne in smiselne mednarodne primerjave. Dva najpomembnejša trenutno veljavna sistema nacionalnih računov sta *Sistem nacionalnih računov Združenih narodov* (1993 SNA) in *Evropski sistem nacionalnih in regionalnih računov* (1995 ESA ali ESA 95). SNA iz leta 1993 postavlja pravila nacionalnega računovodstva za vse države na svetu. ESA iz leta 1995 velja za države članice EU in je kljub manjšim razlikam popolnoma skladen s SNA iz leta 1993.

Na tisoče in tisoče subjektov (institucionalnih enot), ki izvajajo produktivne dejavnosti (kot so opredeljene v 1993 SNA in 1995 ESA) v posamezni državi, je razdeljenih na pet medsebojno izključujočih se *institucionalnih sektorjev*, ki skupaj sestavljajo posamezno nacionalno gospodarstvo: 1) nefinančne družbe (S11), 2) finančne družbe (S12), 3) država (S13), 4) gospodinjstva (kot potrošniki in podjetniki) (S14) in 5) nepridobitne institucije, ki opravljajo storitve za gospodinjstva (S15).

To pomeni, da družbe in organizacije, ki so del pojma SG, niso priznane kot poseben institucionalni sektor v nacionalnem sistemu računov, temveč so zadrughe, vzajemne družbe, združenja in fundacije razpršene po teh petih institucionalnih sektorjih, zato jih je težko analizirati kot enotno skupino.

Evropska komisija je pred kratkim pripravila *Priročnik za izdelavo satelitskih računov podjetij v socialni ekonomiji: zadrughe in vzajemne družbe*, ki bo omogočil pridobivanje skladnih, točnih in zanesljivih podatkov o izjemno pomembnem deležu SG: zadrugah, vzajemnih družbah in drugih podobnih podjetjih. Na podlagi tega priročnika in na pobudo Generalnega direktorata Evropske komisije za podjetništvo in industrijo so bili satelitski računi za zadrughe in vzajemne družbe v letu 2011 že izdelani v Španiji, Belgiji, Srbiji in Makedoniji. Pred kratkim je isti generalni direktorat podprl pobudo za izdelavo zanesljive statistike za socialna podjetja.

Kot je zapisano v priročniku o satelitskih računih podjetij SG, so se na podlagi metod današnjih nacionalnih računov, ki izhajajo iz sredine 20. stoletja, razvila orodja za zbiranje glavnih nacionalnih gospodarskih agregatov v okolju mešanega gospodarstva z močnim sektorjem zasebnega kapitala, ki ga zgolj dopolnjuje pogosto intervencijski javni sektor. Logično je, da v sistemu nacionalnih računov, ki je osredotočen na bipolarno institucionalno realnost, ni dovolj prostora za tretji pol, ki ni niti javen niti kapitalističen, medtem ko lahko slednjega enačimo tako rekoč s celotnim zasebnim sektorjem. To je pomemben dejavnik, ki pojasnjuje institucionalno nevidnost socialnega gospodarstva v današnjih

družbah in ki je, kot je navedeno v priročniku, v nasprotju z naraščajočim pomenom organizacij socialnega gospodarstva.

3.2 Opredelitev socialnega gospodarstva, ki je usklajena s sistemi nacionalnih računov

Dodaten razlog za navedeno institucionalno nevidnost socialnega gospodarstva je ta, da ni jasne in natančne opredelitve pojma in obsega SG, ki bi jo bilo mogoče koristno uporabiti v sistemih nacionalnih računov. Takšna opredelitev ne sme upoštevati pravnih in administrativnih meril, osredotočiti se mora na analiziranje vedenja akterjev SG, določiti podobnosti in razlike med njimi ter med temi in drugimi gospodarskimi deležniki. Hkrati mora združevati tradicionalna načela in značilne vrednote SG ter veljavno metodologijo sistemov nacionalnih računov, da bi ustvarila enoten koncept, ki bi predstavljal operativno opredelitev in imel široko politično in znanstveno soglasje ter omogočal količinsko opredelitev in večjo vidnost glavnih agregatov subjektov v SG v homogeni in mednarodno standardizirani obliki.

Zato je v tem poročilu predlagana naslednja delovna opredelitev SG:

Niz zasebnih, formalno organiziranih podjetij s samostojnim odločanjem in prostovoljnim članstvom, ustanovljenih z namenom zadovoljevanja potreb članov na tržišču s proizvodnjem dobrin in zagotavljanjem storitev, zavarovanj in financiranja, kjer sprejemanje odločitev in morebitna delitev dobičkov ali presežkov med člane ni neposredno povezana s kapitalom ali finančnimi prispevki posameznih članov, od katerih ima vsak po en glas, oziroma kjer se v vsakem primeru odloča z demokratičnimi in participatornimi postopki. Socialno gospodarstvo vključuje tudi zasebne formalno organizirane organizacije s samostojnim odločanjem in prostovoljnim članstvom, ki proizvajajo netržne storitve za gospodinjstva in čigar morebitnih presežkov si ne morejo prilastiti gospodarski deležniki, ki jih ustanovijo, nadzirajo ali financirajo.

Ta opredelitev je povsem skladna s konceptualno razmejitvijo SG, ki se odraža v *Listini o načelih socialnega gospodarstva* CEP-CMAF (glej razdelek 2.3 tega poročila). Kar zadeva nacionalne račune, zajema dva velika podsektorja SG: a) tržni ali poslovni podsektor in b) netržni proizvodni podsektor. Ta klasifikacija je zelo uporabna pri izdelavi zanesljivih statistik in analizi gospodarskih dejavnosti v skladu s trenutno veljavnimi nacionalnimi računovodskimi sistemi. Kljub temu je s socialno-ekonomskega vidika med obema podsektorjema seveda možno prehajanje, tržno in netržno SG sta tesno povezana, kar je posledica značilnosti, ki je skupna vsem organizacijam SG: to so *organizacije ljudi, ki izvajajo dejavnost z glavnim ciljem zadovoljevanja potreb ljudi in ne poplačila kapitalističnih vlagateljev.*

V skladu z zgornjo opredelitvijo so *skupne značilnosti* obeh podsektorjev SG:

- 1) to so zasebne organizacije, z drugimi besedami, niso del javnega sektorja niti jih ta ne nadzira;
- 2) so formalno organizirane, kar pomeni, da imajo običajno neko pravno identiteto;
- 3) zanje je značilno samostojno odločanje, kar pomeni, da imajo polno zmožnost izbiranja in ukinjanja svojih upravljavskih organov ter nadzora in organiziranja vseh svojih dejavnosti;
- 4) članstvo v njih je prostovoljno. Z drugimi besedami, ni se jim treba obvezno pridružiti;

- 5) če pride do kakršne koli delitve dobičkov ali presežkov med člane uporabnike, ta ni sorazmerna s kapitalom ali finančnim prispevkom članov, temveč z njihovimi dejavnostmi ali posli z organizacijo;
- 6) gospodarsko dejavnost opravljajo samostojno, da bi zadovoljile potrebe ljudi, gospodinjstev ali družin. Zato so organizacije *SG organizacije ljudi in ne kapitala*. Delajo s kapitalom in drugimi, nedenarnimi viri, ne pa za kapital;
- 7) so demokratične organizacije. Z izjemo nekaterih prostovoljnih organizacij, ki zagotavljajo netržne storitve gospodinjstvom, organizacije SG prvega reda ali primarne ravni pri postopkih odločanja navadno uporabljajo načelo „ena oseba, en glas“, ne glede na kapital ali denarne prispevke članov. V vsakem primeru pa vedno uporabljajo demokratične in participativne postopke sprejemanja odločitev. Organizacije na drugih ravneh so prav tako organizirane demokratično. Člani imajo večinski ali izključen nadzor nad pristojnostjo odločanja v organizaciji.

Pomembna značilnost organizacij SG, ki je globoko zakoreninjena v njihovi zgodovini, je njihov demokratični značaj. V prej navedenem priročniku za satelitske račune podjetij v socialnem gospodarstvu, ki so tržni proizvajalci (razporejeni v institucionalna sektorja nacionalnih računov S.11 in S.12), je merilo demokratičnosti nujen pogoj, da se družba obravnava kot del socialnega gospodarstva, saj *družbene koristi* teh družb navadno ne temeljijo na njihovi gospodarski dejavnosti, ki je le sredstvo za doseganje nepridobitnega cilja, ampak na njihovem namenu ter demokratičnih in participatornih vrednotah, ki jih vnašajo v vodenje družbe.

Vendar delovna opredelitev SG, ki se uporablja v tem poročilu, dopušča tudi vključevanje prostovoljnih nepridobitnih organizacij, ki so *proizvajalci netržnih storitev za gospodinjstva*, tudi če nimajo demokratične strukture, saj to zelo pomembnim organizacijam *tretjega sektorja za socialno ukrepanje*, ki zagotavljajo neizpodbitno družbeno koristne *socialne ali meritorne dobrine*, omogoča, da se štejejo za del socialnega gospodarstva.

3.3 Tržni ali poslovni podsektor socialnega gospodarstva

Tržni podsektor SG je v bistvu sestavljen iz zadrug in vzajemnih družb, poslovnih skupin, ki jih obvladujejo zadruge, vzajemne družbe in druge organizacije SG, drugih podobnih družb in določenih nepridobitnih institucij, ki izvajajo storitve za podjetja SG.

Poleg značilnosti, ki so skupne vsem subjektom SG, so v delovni opredelitvi iz razdelka 3.2 in priročniku Evropske komisije poudarjene tri bistvene karakteristike podjetij SG:

- a) *Ustanovljene so z namenom zadovoljevanja potreb članov po načelu samopomoči, torej so to družbe, v katerih so člani in uporabniki zadevne dejavnosti običajno isti ljudje.*

V priročniku Evropske komisije je podrobna razlaga o razsežnostih in omejitvah te značilnosti. Osrednji cilj teh družb je zadovoljiti potrebe svojih članov, ki so predvsem posamezniki ali družine.

V zadrugah in vzajemnih družbah so člani in uporabniki zadevne dejavnosti navadno (vendar ne vedno) isti ljudje. Načelo samopomoči je tradicionalno načelo zadružniškega in vzajemnega gibanja. Glavni cilj teh družb je izvajanje zadružniške ali vzajemne dejavnosti za zadovoljevanje

potreb njihovih tipičnih članov (članov zadrug ali vzajemnih družb), ki so v glavnem posamezniki, gospodinjstva ali družine.

Zadružniška ali vzajemna dejavnost je tista, ki določa odnos med članom uporabnikom in družbo SG. V delavski zadrugi je zadružna dejavnost zaposlovanje članov, v stanovanjski zadrugi je to gradnja domov za člane, v kmetijski zadrugi trženje blaga, ki so ga proizvedli člani; v vzajemni družbi pa je vzajemna dejavnost zavarovanje članov itd.

Seveda je treba za to, da se izvaja zadružniška ali vzajemna dejavnost, ki koristi članom, opravljati tudi instrumentalno dejavnost z drugimi stranmi, ki niso člani, na trgu. Delavska zadruga na primer prodaja blago in storitve na trgu (instrumentalna dejavnost), da bi ustvarjala ali ohranjala delovna mesta za svoje člane (zadružniška dejavnost).

V primeru vzajemnih družb je članstvo v vzajemni družbi neločljivo povezano s sklenitvijo zavarovalne police (vsak član je hkrati zavarovanec ali prejemnik dejavnosti vzajemne družbe).

V primeru zadrug je takšna povezanost med članom in uporabnikom običajna, vendar ni vedno nujna. Nekatere vrste „podpornih članov“ lahko prispevajo k družbi, ne da bi bili uporabniki zadružniške dejavnosti. To so na primer vlagatelji kapitala ali nekdanji člani uporabniki, ki iz logičnih in upravičenih razlogov niso več uporabniki (upokojitev in drugo); nekateri javni organi so lahko celo člani plačniki družbe. Če značilnosti družb SG, ugotovljene v delovni opredelitvi, vključno z demokratičnim vodenjem s strani članov uporabnikov, dejansko držijo, sodijo družbe, ki imajo tudi takšne druge vrste članov plačnikov, ki niso uporabniki, v poslovni podsektor SG.

Tudi v drugih družbah SG, kot so na primer socialna podjetja, se lahko nekateri člani zavzemajo za cilje te družbe, tudi če niso njeni stalni člani v ožjem smislu, vendar pa obstaja začasna povezava. To lahko vključuje celo določene prostovoljne dejavnosti. Kljub temu je značilno in primerno, da je odnos v teh družbah vedno vzajemen, trdna vez med družbo in tistimi, ki sodelujejo pri njenih dejavnostih z določeno stalnostjo, z njo delijo tveganja in ji namenjajo določeno pozornost v smislu članstva.

Uporabniki dejavnosti družb SG imajo tudi vodilno vlogo v teh družbah, ki predstavljajo pobude za vzajemno solidarnost skupin državljanov z namenom zadovoljevanja njihovih potreb prek trga.

To družbam SG ne preprečuje, da ne bi izvajale solidarnostnih dejavnosti v veliko širšem družbenem okolju, ki ne vključuje zgolj njihovih članov. Kar zadeva zadruge, so te zaradi svojih tradicionalnih pravil med prvimi začele uporabljati načelo družbene odgovornosti podjetij, saj ta pravila spodbujajo in krepijo mehanizme solidarnosti (načelo izobraževanja in skrbi za skupnost, načelo „odprtega članstva“, ustvarjanje rezerv, ki jih ni mogoče razdeliti med člane itd.). Vendar vse to ne spremeni vzajemne podlage družb SG, ki tekmujejo na trgu, se v glavnem financirajo s tržnim poslovanjem in sklepajo posle z določeno mero tveganja, od rezultatov teh pa je na koncu odvisno zagotavljanje storitev njihovim članom.

- b) *Družbe SG so tržni proizvajalci, kar pomeni, da so njihovi produkti namenjeni predvsem prodaji na trgu po ekonomsko pomembnih cenah. Po ESA 95 so zadruge, vzajemne družbe, holdingi in druge podobne družbe ter nepridobitne institucije, ki zanje izvajajo storitve, tržni proizvajalci.*

- c) *Čeprav dobičke ali presežke lahko delijo med člane uporabnike, ta delitev ni sorazmerna s kapitalom ali finančnim prispevkom članov, temveč ustreza njihovim poslom z organizacijo.*

Dejstvo, da lahko dobičke in presežke delijo med člane, še ne pomeni, da to vedno počnejo. V številnih primerih zadruge in vzajemne družbe po pravilu oziroma navadi presežkov ne delijo med člane. Tu želimo zgolj poudariti, da načelo nerazdeljevanja presežkov članom ni bistvena značilnost podjetij socialnega gospodarstva.

Čeprav je demokratična organizacija skupna značilnost vseh organizacij SG, določene prostovoljne nepridobitne organizacije, ki zagotavljajo netržne storitve družinam, lahko sodijo v SG, čeprav nimajo demokratične strukture, kot bo razvidno v nadaljevanju.

Merilo demokratičnosti pa je za podjetja osnovni pogoj za to, da se uvrščajo v socialno gospodarstvo. Kot je navedeno v priročniku Evropske komisije, je za podjetja SG značilno demokratično sprejemanje odločitev s strani članov, ne da bi lastništvo kapitalskega deleža določalo vplivnost v postopku odločanja. V številnih zadrugah in vzajemnih družbah je načelo „ena oseba, en glas“ pogosto kvalificirano, tako da je omogočeno določeno tehtanje glasov, ki odraža sodelovanje posameznega člana pri dejavnosti. Lahko se primeri tudi, da glasove tehtajo poslovne skupine, ki jih določijo različna podjetja SG, tako da glasovanje odraža ne le različne stopnje dejavnosti članov skupine, ampak upošteva tudi razlike med njimi glede na dolgotrajnost članstva navadnih članov v organizaciji. Organizacije SG lahko ustanovijo in obvladujejo tudi druge poslovne skupine za izboljšanje uresničevanja ciljev v korist članov, pri čemer postopek odločanja obvladujejo matične organizacije. Tudi te skupine so del SG.

V nekaterih državah imajo lahko določena podjetja socialnega gospodarstva, ki jih ustanovijo delavci z namenom ustvarjanja ali ohranjanja lastnih delovnih mest, obliko družb z omejeno odgovornostjo ali delniških družb. Tudi te lahko štejemo za demokratične organizacije z demokratičnimi postopki sprejemanja odločitev, pod pogojem, da je večinski delež osnovnega kapitala v lasti sodelujočih partnerjev in si ga ti enakomerno delijo.

Druga podjetja socialnega gospodarstva, ki imajo prav tako drugačno pravno obliko od zadrug, so bila ustanovljena za izvajanje dejavnosti v korist ranljivih in izključenih skupin ali skupin, ki jim grozi socialna izključenost. Predstavljajo širok spekter socialnih podjetij, ki uporabljajo participativne in demokratične postopke.

3.4 Netržni podsektor socialnega gospodarstva

Veliko večino tega podsektorja predstavljajo združenja in fundacije, čeprav so lahko v njem tudi organizacije drugih pravnih oblik. Sestavljajo ga vse organizacije SG, ki se po merilih nacionalnih računov uvrščajo med netržne proizvajalce, tj. tiste, ki večino svojih produktov zagotavljajo brezplačno ali po cenah, ki niso ekonomsko pomembne.

Kot je navedeno v razdelku 3.2, so to *zasebni formalno organizirani subjekti s samostojnim odločanjem in prostovoljnim članstvom, ki proizvajajo netržne storitve za družine in čigar morebitnih presežkov si ne morejo prilaistiti gospodarski deležniki, ki jih ustanovijo, obvladujejo ali financirajo*. Z drugimi besedami, to so nepridobitne organizacije v ožjem pomenu besede, saj uporabljajo načelo nedelitve dobičkov ali presežkov (omejitev nerazdeljevanja), in kot pri vseh subjektih socialnega gospodarstva imajo dejanske koristi od njihovih storitev posamezniki.

V nacionalnih računih obstaja poseben institucionalni sektor S 15, imenovan „nepridobitne institucije, ki opravljajo storitve za gospodinjstva“ (NPISG), da se te ločijo od ostalih sektorjev. V ESA 95 je opredeljen kot sektor, sestavljen iz nepridobitnih institucij, ki so ločene pravne osebe, ki opravljajo storitve za gospodinjstva, in institucij, ki so druge zasebne netržne proizvajalke. Njihovi glavni viri, poleg tistih iz občasne prodaje, izhajajo iz prostovoljnih prispevkov gospodinjstev kot potrošnikov v denarju ali naravi, plačil države in dohodkov od lastnine (ESA 95, 2.87).

Sektor NPISG obsega vrsto organizacij, večinoma združenj, ki izvajajo netržne dejavnosti za svoje člane (subjekti vzajemnega značaja) ali za skupine državljanov nečlanov (subjekti v splošnem interesu). Večina teh subjektov deluje demokratično in ima značilnosti SG. Mednje sodijo dobrodelne ustanove, organizacije za nudenje pomoči, sindikati, stanovska in poklicna združenja, združenja potrošnikov, politične stranke, cerkvene in verske skupnosti ter družabni, kulturni, rekreacijski in športni klubi.

Kot je zapisano v razdelku 3.1, določene prostovoljne nepridobitne organizacije, ki so proizvajalke netržnih storitev za gospodinjstva, sodijo v SG pod imenom *tretji sektor za socialno ukrepanje* , čeprav nimajo demokratične strukture, ker so storitve, ki jih brezplačno zagotavljajo, neizpodbitno družbeno koristne *socialne ali meritorne dobrine* .

NPISG, ki niso pravne osebe ali niso posebno velike ter jih ESA 95 uvršča v sektor gospodinjstev S.14 (ESA 95, 2.76), so prav tako del SG.

Obstajajo pa lahko še druge zasebne nepridobitne institucije, ki jih financirajo nefinančne družbe ali finančne družbe, ki proizvajajo kulturne, rekreativne, družabne ipd. storitve in jih posameznikom zagotavljajo brezplačno. Čeprav se po ESA 95 zanje običajno šteje, da opravljajo storitve za zadevne nefinančne ali finančne družbe, in so zato vključene v ustrezne (tržne) institucionalne sektorje (ESA 95, 2.23 in 2.40), so del netržnega podsektorja SG, če izpolnjujejo zahteve iz opredelitve.

NPISG, ki so tržne proizvajalke in se ukvarjajo s proizvodnjem nefinančnega tržnega blaga in storitev, finančnim posredništvom ali pomožnimi finančnimi dejavnostmi, ne sodijo v to skupino, enako velja tudi za poslovna združenja, ki se financirajo iz prostovoljnih prispevkov nefinančnih ali finančnih družb, ki jih prejemajo v zameno za zagotavljanje svojih storitev.

3.5 Socialno gospodarstvo: pluralizem in skupna osrednja identiteta

SG se je v evropsko družbo umestilo kot *pol socialne koristi* med kapitalističnim in zasebnim sektorjem. Vsekakor ga sestavljajo zelo raznoliki akterji. Področje delovanja SG predstavljajo tako stare kot nove družbene potrebe. Zadovoljijo jih lahko osebe, ki jih to zadeva, in sicer s podjetjem, ki deluje na trgu, kjer večino svojih sredstev pridobijo skoraj vse zadruge in vzajemne družbe, ali pa jih zadovoljujejo združenja in fundacije, med katerimi skoraj vse zagotavljajo netržne storitve posameznikom, gospodinjstvom ali družinam in večino sredstev navadno dobivajo z donacijami, članarinami, subvencijami itd.

Ni mogoče prezreti, da raznolikost virov in deležnikov organizacij SG povzroča razlike v dinamiki njihovega vedenja in v odnosih do okolice. Prostovoljce na primer najdemo predvsem v organizacijah netržnega podsektorja (večinoma združenja in fundacije), medtem ko tržni podsektor SG (zadruge, vzajemne družbe in podobna podjetja) praktično nima prostovoljcev, razen v socialnih podjetjih; ta so jasen primer hibridne organizacije med tržnim in netržnim sektorjem z zelo raznolikimi viri (prihodki od

prodaje, javne subvencije in prostovoljno delo) in deležniki znotraj organizacije (člani, zaposleni, prostovoljci, podjetja in javni organi).

To pluralno SG, ki se uveljavlja in utrjuje svojo vlogo v pluralni družbi, vendarle ni brezoblična mešanica brez identitete ali analitične vrednosti. Prav nasprotno, skupno osrednjo identiteto SG krepi velika in raznolika skupina svobodnih in prostovoljnih mikroekonomskih subjektov, ki jih je ustvarila civilna družba za zadovoljevanje potreb posameznikov, gospodinjstev in družin, ne za poplačilo in zagotavljanje kritja vlagateljem ali kapitalističnim podjetjem – z drugimi besedami, identiteto oblikujejo nepridobitne organizacije. V zadnjih 200 letih se je skozi ta raznoliki spekter (tržni in netržni, v vzajemnem in splošnem interesu) izoblikoval tretji sektor, kot je tu opredeljen v skladu s pristopom socialnega gospodarstva.

POGLAVJE 4

GLAVNI TEORETIČNI PRISTOPI, POVEZANI S SOCIALNIM GOSPODARSTVOM

- 4.1 Tretji sektor kot stičišče
 - 4.2 Pristop nepridobitnih organizacij
 - 4.3 Pristop solidarnostnega gospodarstva
 - 4.4 Pristop socialnih podjetij
 - 4.5 Drugi pristopi
-

4.1 Tretji sektor kot stičišče

Čeprav se izraz *tretji sektor* v angleško govorečem delu sveta uporablja predvsem za opisovanje zasebnega nepridobitnega sektorja, ki ga večinoma sestavljajo združenja in fundacije, se *tretji sektor* uporablja tudi v celinski Evropi in drugod po svetu kot sopomenka socialnega gospodarstva (SG), kot je opisano v prejšnjem poglavju.

V Združenih državah je bil Levitt eden prvih, ki so uporabili izraz *tretji sektor*, enačil pa ga je z nepridobitnim sektorjem. V Evropi se je isti izraz začel uporabljati nekaj let kasneje za označevanje sektorja, ki je umeščen med javnim in kapitalističnim sektorjem, kar je veliko bližje pojmu SG.

Tretji sektor je postal stičišče različnih pojmov, zlasti *nepridobitnega sektorja* in *socialnega gospodarstva*, ki nista popolnoma enaka, čeprav označujeta področji, ki se v veliki meri prekrivata. V teoretičnih pristopih, ki so se razvili iz teh pojmov, se tretjemu sektorju poleg tega v današnjem gospodarstvu pripisujejo različne naloge.

4.2 Pristop nepridobitnih organizacij

4.2.1 Nepridobitna organizacija kot pojem

Glavni teoretični pristop, ki se poleg pristopa SG ukvarja s tretjim sektorjem, kot navedeno izhaja z angleškega govornega področja: literatura o nepridobitnem sektorju ali nepridobitnih organizacijah se je prvič pojavila pred 30 leti v Združenih državah. V bistvu ta pristop zajema samo zasebne organizacije s statuti, ki prepovedujejo delitev presežkov tistim, ki so jih ustanovili, jih obvladujejo ali financirajo.

Zgodovinski izvor tega pojma je povezan s človekoljubnimi in dobrodelnimi zamislimi, ki so bile v 19. stoletju močno zakoreninjene v Veliki Britaniji in državah pod njenim vplivom. Iz slovesa britanskih *dobrodelnih organizacij* in ameriških *človekoljubnih fundacij* izhajajo izrazi, kot sta *dobrodelni sektor* in *sektor prostovoljnih dejavnosti*, ki sta vključena v širšem pojmu nepridobitnega sektorja.

Sodobni pojem nepridobitnega sektorja je natančneje opredeljen in močno razširjen po vsem svetu zaradi ambicioznega mednarodnega raziskovalnega projekta, ki se je začel v zgodnjih 90. letih prejšnjega stoletja pod vodstvom univerze Johns Hopkins (Baltimore, ZDA), da bi ugotovili in količinsko opredelili njegov obseg in strukturo, analizirali razvojne možnosti in ocenili njegov vpliv na družbo.

Različne faze projekta zajemajo nepridobitni sektor v 36 državah na vseh petih celinah.

V projektu so pregledali organizacije, ki so ustrezale petim ključnim merilom iz „strukturno-operativne opredelitve“ nepridobitnih organizacij. Te so torej:

- a) *organizacije*, tj. imajo institucionalno strukturo in navzočnost. Navadno so pravne osebe;
- b) *zasebne*, tj. institucionalno ločene od države, čeprav lahko prejemajo javna sredstva in imajo v upravljaljskih organih lahko javne uslužbenke;
- c) *samoupravne*, tj. sposobne obvladovati lastne dejavnosti in svobodne pri izbiri in razpuščanju upravljaljskih organov;
- d) *ne razdeljujejo dobička*, tj. nepridobitne organizacije lahko ustvarjajo dobičke, vendar je treba te vlagati nazaj v glavno nalogo organizacije in ne deliti med lastnike, člane, ustanovitelje ali upravljaljske organe organizacije;
- e) *prostovoljne*, kar pomeni dvoje: prvič, da članstvo v njih ni obvezno ali pravno zavezujoče, in drugič, da morajo v njihovih dejavnostih ali pri upravljanju sodelovati prostovoljci.

4.2.2 Pristop nepridobitnih organizacij v sistemu 1993 SNA

Združeni narodi so objavili *Priročnik o nepridobitnih institucijah v sistemu nacionalnih računov* (priročnik o NPI). Določanje nepridobitnih institucij v tem priročniku temelji na opredelitvi nepridobitnega sektorja v skladu s pristopom Salamona in Anheierja k nepridobitnim organizacijam, ki je opisan v prejšnjem odstavku. Na podlagi tega priročnik o NPI priznava obsežno, heterogeno serijo nepridobitnih organizacij, ki bi lahko sodile v katerega koli izmed petih institucionalnih sektorjev, ki sestavljajo sistem nacionalnih računov, vključno s sektorjem „države“ (S.13). Nepridobitne organizacije so tako v sektorju „nefinančnih družb“ (S.11), „finančnih družb“ (S.12) kot „gospodinjstev“ (S.14). „Nepridobitne institucije, ki opravljajo storitve za gospodinjstva“ ali NPISG (S.15), pa imajo tudi svoj ločeni institucionalni sektor v sistemu nacionalnih računov. Te organizacije so zelo raznolikih pravnih oblik, čeprav so to večinoma združenja in fundacije, ustanovljene pa so z zelo različnimi nameni: za zagotavljanje storitev ljudem ali podjetjem, ki jih obvladujejo ali financirajo, za izvajanje dobrodelnih ali človekoljubnih dejavnosti v korist ljudi v stiski, za zagotavljanje nepridobitnih tržnih storitev, kot so zdravstvene, izobraževalne, prostočasne dejavnosti ipd. ter za zagovarjanje interesov lobijev ali političnih programov podobno mislečih državljanov ipd.

Vendar je v priročniku o NPI navedeno, da tako pomembne skupine, kot so zadruge, vzajemne družbe, socialna podjetja in druge ne pripadajo nepridobitnemu sektorju.

Kot bomo videli pozneje, niso vse nepridobitne institucije, ki jih v ta okvir uvršča priročnik o NPI, del pojma SG.

4.3 Pristop solidarnostnega gospodarstva

Pojem *solidarnostnega gospodarstva* se je razvil v Franciji in nekaterih latinskoameriških državah v zadnji četrtini 20. stoletja, v veliki meri pa je povezan z intenzivno rastjo, ki jo je doživel tretji sektor pri organizacijah, ki proizvajajo in razdeljujejo nekaj, kar je znano pod imenom *socialne ali meritorne dobrine*. Meritorne dobrine so tiste, za katere obstaja široko družbeno in politično soglasje, da so bistvene za dostojno življenje, in morajo biti zato dostopne vsemu prebivalstvu, ne glede na dohodek ali kupno moč. Zato se šteje, da bi morala za proizvodnjo in razdeljevanje teh dobrin skrbeti država, bodisi da bi jih zagotavljala brezplačno ali pa subvencionirala, tako da jih je mogoče dobiti mnogo ceneje kot po tržnih cenah.

Ko je bila socialna država na vrhuncu in dobro utrjena, je splošno dostopnost najpomembnejših meritornih dobrin, kot so zdravstvene storitve in izobraževanje, zagotavljala večina vlad razvitih držav v Evropi. V zadnjih desetletjih pa so se pojavile *nove socialne potrebe*, s katerimi se ne ukvarjata niti javni sektor niti tradicionalni kapitalistični sektor, prizadenejo pa številne skupine na robu socialne izključenosti. Te težave so povezane z življenjskimi razmerami starejših, množično dolgoročno brezposelnostjo, priseljenci, etničnimi manjšinami, invalidi, ponovnim vključevanjem nekdanjih zapornikov v družbo, zlorabljenimi ženskami, kroničnimi bolniki itd.

Prav na teh področjih so se nekatere organizacije, ki so značilne za SG (zadruge, predvsem pa združenja), občutno razširile. Ta sektor hkrati združuje vrsto novih organizacij in novih področij ukrepanja. V primerjavi s klasičnimi deležniki SG ima tri posebnosti: a) socialne zahteve, ki jim poskuša zadostiti, b) akterje, ki stojijo za temi pobudami, in c) izrecno željo po družbenih spremembah.

Na osnovi teh treh vidikov se je pojem solidarnostnega gospodarstva v Franciji razvijal od 80. let prejšnjega stoletja dalje. Ustreza gospodarstvu, katerega sestavni in morda najpomembnejši del je trg, vendar to ni edini del. Gospodarstvo se vrti okrog treh polov: trga, države in vzajemnosti. Ti trije poli ustrezajo načelom trga, prerazporejanja in vzajemnosti. Slednji se nanaša na menjavo v nedenarni obliki na področju primarnega druženja, ki ga prepoznamo predvsem v povezovanju v združenja.

Gospodarstvo je torej po naravi pluralno in ga ni mogoče razumeti zgolj v strogo poslovnem in denarnem smislu. Pristop solidarnostnega gospodarstva je poskus povezovanja treh polov sistema, kakršnega še ni bilo, tako da posamezne pobude solidarnostnega gospodarstva predstavljajo hibridne oblike med tržnim, netržnim in nedenarnim gospodarstvom. Ne ustrezajo stereotipu trga iz ortodoksne ekonomije, pa tudi njihova sredstva izhajajo iz več virov: tržnih (prodaja blaga in storitev), netržnih (državne subvencije in donacije) in nedenarnih (prostovoljci).

Poleg tega pojma solidarnostnega gospodarstva z epicentrom v Franciji obstaja še en pogled, ki je do neke mere uveljavljen v nekaterih latinskoameriških državah in solidarnostno gospodarstvo dojema kot silo družbenih sprememb, nosilca projekta za družbo, alternativno neoliberalni globalizaciji. V nasprotju z evropskim pristopom, po katerem je solidarnostno gospodarstvo združljivo s trgom in državo, je latinskoameriški vidik osredotočen na razvijanje tega koncepta v smislu globalne alternative kapitalizmu.

4.4 Pristop socialnih podjetij

V zadnjih letih se je pojavila večja količina literature o socialnih podjetjih, čeprav pristop ni poenoten. Vendar lahko razlikujemo dva glavna pristopa k socialnemu podjetništvu: anglo-ameriški pristop in pristop celinske Evrope.

Anglo-ameriški pristop je sestavljen iz različnih tokov, ki različno opredeljujejo področje socialnega podjetništva: od tistih, na podlagi katerih so socialna podjetja tržna podjetniška različica zasebnih nepridobitnih organizacij s socialnim ciljem, do tistih, katerih opredelitev socialnih podjetij se osredotoča izključno na socialno inovativnost in zadovoljevanje socialnih potreb, ne glede na obliko lastništva tega podjetja (javno, temelječe na zasebnem kapitalu ali tisto, kar se pod izrazom „socialno gospodarstvo“ razume v Evropi).

V tradiciji celinske Evrope je glavni pristop k socialnim podjetjem povzet v študijah in predlogih raziskovalne mreže EMES, kjer ta podjetja veljajo za rezultat kolektivnega podjetništva na področju socialnega gospodarstva in kot ga opredeljujejo trije sklopi kazalnikov (po dimenzijah gospodarske, socialne strukture in strukture upravljanja). Tudi Evropska komisija je v prej omenjeni *pobudi za socialno podjetništvo* opredelila socialna podjetja kot podsklop socialnega gospodarstva (*izvajalci socialnega gospodarstva*).

4.5 Drugi pristopi

V povezavi s pristopom, opisanim v prejšnjem odstavku, druge teoretične smeri neposredno predlagajo zamenjavo tržnega gospodarstva, v katerem so proizvodna sredstva v zasebni lasti, z drugimi načini organizacije proizvodnega sistema. Mednje sodita a) *alternativno gospodarstvo*, ki izvira iz gibanj proti establišmentu, ki so se razvila v Franciji po maju leta 1968, in b) *ljudsko gospodarstvo*, ki ga od leta 1980 spodbujajo v različnih latinskoameriških državah in ima zelo podobne značilnosti kot latinskoameriška različica solidarnostnega gospodarstva, zato je znano tudi pod imenom *solidarnostno ljudsko gospodarstvo*. Ljudsko gospodarstvo izključuje vse odnose vrste delodajalec – delojemalec in za glavni dejavnik proizvodnje šteje delo.

POGLAVJE 5

PRIMERJALNA ANALIZA PREVLAJUJOČIH OPREDELITEV V ZVEZI S POJMOM SOCIALNEGA GOSPODARSTVA V POSAMEZNIH DRŽAVAH ČLANICAH EVROPSKE UNIJE, DRŽAVI PRISTOPNICI IN DRŽAVI KANDIDATKI

- 5.1 Prevladujoča pojmovanja v posameznih državah
 - 5.2 Akterji socialnega gospodarstva v državah članicah EU
-

5.1 Prevladujoča pojmovanja v posameznih državah

Družbeni in gospodarski pojav, za katerega je v tem poročilu uporabljen izraz „socialno gospodarstvo“, je močno razširjen in po vsej EU v očitnem porastu. Vendar pa ta izraz, enako kot z njim povezano znanstveno pojmovanje, ni enoznačen v vseh državah EU – v nekaterih primerih niti znotraj posamezne države – in navadno soobstaja z drugimi izrazi in podobnimi pojmovanji. Namen tega razdelka je osvetliti raznolikost pojmovanj in izrazov, ki obstajajo v Evropi in se nanašajo na ta pojav.

Del te raziskave je bil na eni strani usmerjen v oceno ravni priznanosti socialnega gospodarstva na treh pomembnih področjih – v javni upravi, akademskem in znanstvenem svetu ter v samem sektorju socialnega gospodarstva v posamezni državi –, na drugi strani pa v prepoznavo in ovrednotenje drugih podobnih pojmov. Delo je bilo opravljeno v skladu z metodologijo, uporabljeno v prvem poglavju dela *Podjetja in organizacije tretjega sistema. Strateški izziv za zaposlovanje* (*The enterprises and organizations of the third system. A strategic challenge for employment*, Vivet in Thiry v CIRIEC, 2000), v katerem je bil tretji sistem vključen v socialno gospodarstvo.

Podatki iz primarnih virov so bili zbrani na podlagi vprašalnika polodprtega tipa za dopisnike (glej prilogo), ki so vsi dobro obveščeni posamezniki s strokovnim znanjem o pojmu socialnega gospodarstva in podobnih pojmih ter o dejanskem stanju tega sektorja v svoji državi. Vprašalnik je vseboval vprašanja polodprtega tipa o socialnem gospodarstvu in podobnih pojmih v različnih državah EU. Dopisniki so akademiki, strokovnjaki iz zveznih in reprezentativnih struktur tega sektorja v posameznih državah ter visoki funkcionarji nacionalnih javnih uprav s pooblastili na področju socialnega gospodarstva. Stopnja priznavanja je bila razdeljena na tri relativne nivoje v vseh državah: (*) če ta pojem ni priznan ali pa zelo malo; (**) če je priznavanje na srednji ravni; in (***) če je priznavanje na visoki ravni, kar pomeni, da je pojem v zadevni državi institucionalno priznan.

Rezultati so navedeni v preglednicah 5.1. in 5.2. Nanašajo se na stopnjo priznavanja pojma (in izraza) socialnega gospodarstva, priznavanje sorodnih pojmov „socialno podjetje“, „nepridobitni sektor“ in „tretji sektor“, in nazadnje na priznavanje drugih pojmov.

Preglednica 5.1. Priznavanje pojma „socialnega gospodarstva“ po državah

	S strani javne uprave	S strani podjetij v sektorju socialnega gospodarstva	S strani akademsko- znanstvenih krogov
Avstrija	*	**	**
Belgija	**	***	**
Bolgarija	**	**	**
Ciper	**	**	**
Češka	*	**	**
Danska	**	**	**
Estonija	**	*	*
Finska	**	**	**
Francija	**	***	**
Nemčija	*	**	**
Grčija	**	**	***
Madžarska	*	**	*
Irska	**	***	**
Italija	**	**	**
Latvija	*	**	**
Litva	**	*	*
Luksemburg	**	**	**
Malta	**	*	**
Nizozemska	*	*	*
Poljska	**	**	**
Portugalska	***	***	**
Romunija	*	*	*
Slovaška	*	*	*
Slovenija	*	**	**
Španija	***	***	***
Švedska	**	**	*
Združeno kraljestvo	*	**	**
Državi pristopnica in kandidatka			
Hrvaška	*	*	*
Islandija	**	**	**

Opomba: Vprašanje se je glasilo: Nam lahko poveste, ali je pojem „socialno gospodarstvo“ v vaši državi priznan?

Tudi če domnevamo, da se pogoji in zamisli, povezane z izrazom socialno gospodarstvo, med državami močno razlikujejo in morda niso primerljivi, nam podatki, pridobljeni na terenu, omogočajo razdelitev držav v tri skupine glede na stopnjo priznavanja pojma socialnega gospodarstva (glej preglednico 5.1.):

- *države, v katerih je pojem socialnega gospodarstva široko sprejet:* v Španiji, Franciji, Portugalski, Belgiji, Irski in Grčiji je pojem socialnega gospodarstva v največji meri priznan v javni upravi in akademsko-znanstvenih krogih, kakor tudi v samem sektorju socialnega gospodarstva. Izstopata prvi dve državi: Francija je zibelka tega pojma, Španija pa je leta 2011 kot prva v Evropi sprejela nacionalno zakonodajo o socialnem gospodarstvu;
- *države, v katerih je priznavanje pojma socialnega gospodarstva na srednji ravni:* sem sodijo Italija, Ciper, Danska, Finska, Luksemburg, Švedska, Latvija, Malta, Poljska, Združeno kraljestvo, Bolgarija in Islandija. V teh državah pojem socialnega gospodarstva obstaja vzporedno z drugimi pojmi, kot so nepridobitni sektor, prostovoljski sektor in socialna podjetja. V Združenem kraljestvu je nizka stopnja zavedanja o socialnem gospodarstvu v nasprotju z vladno politiko podpore socialnim podjetjem;
- *države, v katerih pojem socialnega gospodarstva ni priznan ali pa le malo:* pojem socialnega gospodarstva je slabo poznan, nov ali neznan v naslednjih državah: Avstrija, Češka, Estonija, Nemčija, Madžarska, Litva, Nizozemska, Slovaška, Romunija, Hrvaška in Slovenija; to je skupina, sestavljena predvsem iz germanskih držav in tistih, ki so se EU pridružile v zadnjem krogu širitve. V primerjavi z njim so podobni pojmi nepridobitnega sektorja, prostovoljskega sektorja in nevladne organizacije bolje priznani.

V ostalih preglednicah so predstavljeni podatki za posamezne države v skladu z dvema ciljema: prvič, razlikovati med dejanskimi razmerami v 12 novih državah EU in obeh državah kandidatkah, kar je osrednji cilj te študije; drugič, razlikovati med dejanskimi razmerami v 15 starejših državah članicah.

Preglednica 5.2. Sprejetost drugih priznanih pojmov, povezanih s „socialnim gospodarstvom“, po državah

	Socialna podjetja	Neprofitni sektor	Tretji sektor
Avstrija	**	***	*
Belgija	**	**	*
Bolgarija	**	**	**
Ciper	**	**	**
Češka	*	***	**
Danska	**	***	***
Estonija	*	**	**
Finska	***	**	***
Francija	**	**	**
Nemčija	**	**	***
Grčija	**	**	*
Madžarska	*	***	*
Irska	**	***	**
Italija	**	***	**
Latvija	*	***	**
Litva	*	**	**
Luksemburg	*	*	*
Malta	**	**	*
Nizozemska	***	***	*
Poljska	***	**	***
Portugalska	**	**	***
Romunija	*	**	*
Slovaška	**	***	***
Slovenija	*	**	*
Španija	*	*	**
Švedska	***	**	*
Združeno kraljestvo	**	**	***
Državi pristopnica in kandidatka			
Hrvaška	*	***	**
Islandija	**	***	***

Opomba: Vprašanje se je glasilo: Kateri drugi pojmi, povezani s „socialnim gospodarstvom“ so v vaši državi znanstveno, politično ali družbeno priznani?

Na Nizozemskem, Švedskem, Finskem in Poljskem je široko priznan pojem socialnih podjetij. Nizozemska je zakon o socialnih podjetjih sprejela leta 2003. Poleg pojmov socialno gospodarstvo, nepridobitni sektor, socialno podjetje in tretji sektor v številnih državah EU obstajajo še drugi široko sprejeti pojmi. V državah, kot so Združeno kraljestvo, Danska, Malta in Slovenija imata očitno široko znanstveno, družbeno in politično priznanje pojma prostovoljski sektor in nevladna organizacija, ki sta tesneje povezana z idejo nepridobitnih organizacij. V francosko govorečih evropskih državah (Francija, Valonska regija v Belgiji in Luksemburg) sta priznana tudi pojma solidarnostno gospodarstvo ter socialno in solidarnostno gospodarstvo, medtem ko je zamisel o t. i. *Gemeinwirtschaft* (gospodarstvu v splošnem interesu) znana v germanskih državah, kot sta Nemčija in Avstrija.

Pomembno je poudariti, da določene komponente pojma socialnega gospodarstva v širšem smislu v številnih državah niso priznane kot sestavni deli tega sektorja, pri čemer je poudarek namesto tega na njihovi posebnosti in ločenosti. Tak primer so zadruga v državah, kot so Nemčija, Združeno kraljestvo, Latvija in delno Portugalska.

5.2 Akterji socialnega gospodarstva v državah članicah EU

Ob upoštevanju navedenega v prejšnjem razdelku tega poglavja, ki izpostavlja znatno raznolikost dejanskih razmer po državah glede pojmov in stopnje priznanosti socialnega gospodarstva in podobnih pojmov, seveda ni lahko prepoznati elementov socialnega gospodarstva v posamezni državi. Ugotoviti je treba, katere institucionalne oblike sestavljajo področje socialnega gospodarstva ali podobnega pojma, ki je najširše priznan v posamezni državi.

Rezultati študije, ki temeljijo na posvetovanju z ustreznimi strokovnjaki po državah, so prikazani v preglednici 5.3.

Ugotovitve lahko povzamemo v obliki treh glavnih sklepov. Prvi in osnovni je ta, da se elementi znatno razlikujejo od države do države, saj obstajajo resnično nacionalne oblike, za katere strokovnjaki menijo, da so sestavni del socialnega gospodarstva v njihovih državah (glej X1, X2 itd.). V nekaterih državah, kot sta Italija in Španija, imajo različna mnenja o področju dela socialnega gospodarstva: v skladu s poslovnim pojmovanjem socialnega gospodarstva je to sestavljeno predvsem iz zadrug, hkrati pa obstaja še netržno pojmovanje, po katerem socialno gospodarstvo sestoji predvsem iz združenj, socialnih zadrug in drugih nepridobitnih organizacij.

Drugič lahko zaključimo, da je znani pojem socialnega gospodarstva, ki združuje zadruga, vzajemne družbe, združenja in fundacije, najbolj razširjen prav v tisti skupini držav, kjer je pojem socialnega gospodarstva najširše sprejet, z izjemno Irske. V dveh državah iz te skupine, Franciji in Španiji, je socialno gospodarstvo pravno priznано.

Tretji sklep je, da obstaja splošno soglasje, da so zadruga del socialnega gospodarstva. To odraža razmeroma razširjen pogled, da sta zadruga in vzajemna družba prototipa podjetij v socialnem gospodarstvu. Za njegove elemente se štejejo tudi združenja, fundacije in socialna podjetja. Razlog za izključevanje skupnosti vzajemne pomoči (vzajemnih družb) iz področja socialnega gospodarstva v novih državah članicah EU je morda nizka stopnja priznavanja samega pojma socialnega gospodarstva skupaj z dejstvom, da vzajemne družbe v teh državah nimajo pravnega statusa.

Preglednica 5.3. Elementi „socialnega gospodarstva“

	Zadruga	Vzajemne družbe	Združenja	Fundacije	Drugo
Avstrija	X	X	X	X	X1
Belgija	X	X	X	X	X2
Bolgarija	X	X	X	X	
Ciper	X	ni podatkov	ni podatkov	ni podatkov	
Češka	X	-	-	-	X11
Danska	X	X	X	X	X3
Estonija	X	ni podatkov	X	X	
Finska	X	X	X	X	
Francija	X	X	X	X	X4
Nemčija	X	-	X	X	X5
Grčija	X	X	X	X	X6
Madžarska	X	-	X	X	X12
Irska	X	X	-	-	X7
Italija	X	X	X	X	X8
Latvija	X	X	X	X	
Litva	X	-	-	-	X13
Luksemburg	X	X	X	X	
Malta	X	X	X	X	X14
Nizozemska	X	X	X	X	
Poljska	X	-	X	X	X15
Portugalska	X	X	X	X	X9
Romunija	X	X	X	X	X16
Slovaška	X	X	X	X	X17
Slovenija	X	X	X	X	
Španija	X	X	X	X	X10
Švedska	X	X	X	X	
Združeno kraljestvo	X	X	X	X	
Državi pristopnica in kandidatka					
Hrvaška	X	-	X	X	
Islandija	X	X	X	X	

Opomba: Vprašanje se je glasilo: Za katere izmed naštetih institucionalnih oblik v vaši državi menite, da sodi na področje „socialnega gospodarstva“ ali, če je to ustrezno, na področje podobnega pojma, ki je po vašem mnenju širše sprejet?

Druge posebne oblike v socialnem gospodarstvu v posameznih državah:

- X1: socialna podjetja
- X2: Sociétés à finalité sociale
- X3: socialna podjetja
- X4: Comités d'entreprise, prostovoljna socialna zaščita
- X5: prostovoljne službe in agencije; socialna podjetja za prikrajšane osebe; alternativna podjetja ženskih in okoljskih gibanj; organizacije za samopomoč; družbeno-kulturni centri; podjetja za vključevanje v delo; lokalni sistemi izmenjave in trgovanja; sosedska in skupnostna podjetja
- X6: ljudska podjetja
- X7: kreditne zadruge
- X8: prostovoljne organizacije; posebne vrste združenj, kot so združenja za socialno spodbudo in družinska združenja; skupnostne fundacije; nevladne organizacije, IPAB: Istituzioni di Pubblica Assistenza e Beneficenza
- X9: Misericordias; IPSS (Instituições Particulares de Solidariedade Social)
- X10: Sociedades Laborales, Empresas de Inserción, Centros Especiales de Empleo, posebne skupine, kot je ONCE, Sociedades Agrarias de Transformación
- X11: združenje za skupne koristi
- X12: nepridobitna podjetja
- X13: kreditne zadruge in socialna podjetja
- X14: BandClub
- X15: centri za socialno-ekonomsko vključevanje
- X16: Unitati Autorizate Proteiate (pooblašcene zaščitene enote)
- X17: zaščitene delavnice, socialne službe

Platforme in mreže socialnega gospodarstva v Evropi

Socialne organizacije naravno težijo k oblikovanju skupin na podlagi skupnih gospodarskih in političnih pripadnosti in interesov. Nekatere poslovne skupine in mreže v socialnem gospodarstvu so bile vzpostavljene v interesu konkurenčnosti in so pravi evropski poslovni velikani. Skupine so se oblikovale tudi na političnem področju.

V okviru socialnega gospodarstva so v Evropi nastale številne organizacije, ki delujejo kot predstavnice SG. Prek njih potekajo prizadevanja za oblikovanje in izvajanje nacionalnih in evropskih politik, če je v teh postopkih zagotovljen prostor za udeležbo tovrstnih socialnih sogovornikov.

Združenja, ki predstavljajo podjetja in organizacije socialnega gospodarstva, v različnih evropskih državah v glavnem izhajajo iz sektorskega vidika, pri čemer nastajajo organizacije, združenja in platforme, ki med drugim predstavljajo kreditne, delavske in kmetijske zadruge, pa tudi vzajemne zavarovalnice, združenja za vzajemno pomoč in društva ter druge nevladne organizacije za socialno ukrepanje.

Ta postopek se odvija tudi na evropski ravni, kjer je socialno gospodarstvo (bodisi „družine“ znotraj njega ali kot celota) odigralo zgodovinsko vlogo v različnih politikah EU. To je očitno vse od podpisa rimske pogodbe, ko je bil ustanovljen Eurocoop, organizacija, ki predstavlja evropske potrošniške zadruge, in je razvidno iz razvoja skupne kmetijske politike s podporo Združenja kmetijskih zadrug Evropske unije (COGECA).

Organizacije, ki danes predstavljajo socialno gospodarstvo v Evropi, so:

1. Družina zadrug:

- EUROCOOP: Evropska skupnost potrošniških zadrug
- CECODHAS: Evropski koordinacijski odbor za socialno stanovanjsko gradnjo – zadružna sekcija
- CECOP: Evropska konfederacija delavskih zadrug, socialnih zadrug in participativnih podjetij
- COGECA: Združenje kmetijskih zadrug
- GEBC: Skupina evropskih zadružnih bank
- UEPS: Evropska zveza socialnih lekarn

Cooperatives Europe je krovna organizacija vseh teh reprezentativnih teles evropskih zadrug.

2. Družina vzajemnih družb:

- AIM: Mednarodna zveza vzajemnih družb
- AMICE – Združenje evropskih zadružnih in vzajemnih zavarovalnic

3. Družina združenj in organizacij za socialno ukrepanje:

- CEDAG: Evropski svet organizacij splošnega pomena
- EFC: Evropski center za fundacije
- Platforma evropskih socialnih nevladnih organizacij

4. Platforme za socialna podjetja:

- Evropska socialna podjetja CEFEK: Konfederacija evropskih socialnih podjetij, zaposlitvenih pobud in socialnih zadrug

Večina teh predstavniških organizacij na evropski ravni je članic Evropskega socialnega gospodarstva, Evropske stalne konference o zadrugah, vzajemnih družbah, združenjih in fundacijah, ki je trenutno najpomembnejša evropska organizacija za socialno gospodarstvo in sogovornik evropskih institucij. Ta platforma je bila vzpostavljena novembra 2000 pod imenom CEP-CMAF.

V nekaterih državah so predstavniška združenja presegla sektorsko raven in ustanovila medsektorske organizacije, ki se izrecno nanašajo na socialno gospodarstvo. Primera sta CEPES, Španska konfederacija podjetij socialnega gospodarstva, in Platforma za socialno gospodarstvo v Luksemburgu.

Združevanje je potekalo tudi po drugih merilih: v zadnjih petnajstih letih so se na primer pojavile skupne mreže platform, ki predstavljajo socialno gospodarstvo, upravne organe (kot so mestni sveti) in/ali podjetja in druge socialne organizacije. Taki primeri so ESMED, Evro-sredozemska mreža za socialno gospodarstvo, ki jo sestavljajo nacionalne platforme socialnega gospodarstva ali zadrug Portugalske, Francije, Španije, Italije, Maroka in Tunizije, REVES, Evropska mreža mest in regij za socialno gospodarstvo, ENSIE, Evropska mreža podjetij za socialno vključevanje, in FEDES – Evropska zveza socialnih delodajalcev, med katerimi vse aktivno spodbujajo socialno gospodarstvo.

CIRIEC-International pa je nenavaden primer organizacije, v katero so včlanjene organizacije, ki predstavljajo podjetja javnega sektorja in socialnega in združenega gospodarstva številnih evropskih držav, združuje pa tudi raziskovalce, specializirane za to področje.

POGLAVJE 6

SOCIALNO GOSPODARSTVO V EVROPSKI UNIJI, DRŽAVI PRISTOPNICI IN DRŽAVI KANDIDATKI V ŠTEVILKAH

Namen tega poglavja je pregled poglobitvenih podatkov o socialnem gospodarstvu v EU, skupaj in po državah, pri čemer se razlikuje med tremi skupinami organizacij: zadruga in podobne priznane vrste organizacij; vzajemne družbe in podobne vrste; ter združenja, fundacije in druge sorodne nepridobitne organizacije.

Bistveno je, da se statistike pridobivajo v terenskih raziskavah in preverljivih pričevanjih. Vendar to zaradi stroškov in časovnih omejitev presega okvir te študije, zato je treba takšno raziskavo opraviti naknadno.

Statistični podatki v tej študiji so povzeti po sekundarnih podatkih, ki so nam jih sporočili dopisniki iz posameznih držav (glej Prilogo). Nanašajo se na obdobje 2009-2010. Vendar so podatki za nekatere države zaradi dostopnosti in kakovosti statističnega poročanja stari nekaj let, zlasti v primeru združenj, fundacij in podobnih organizacij. Iskali smo podatke o številu zaposlenih oseb in, če je bilo mogoče, ekvivalentu zaposlenih s polnim delovnim časom, številu članov, številu prostovoljcev in številu organizacij ali podjetij. Da bi bili podatki primerljivi s tistimi iz prejšnje študije, ki jo je za EESO o stanju socialnega gospodarstva v EU-25 izvajal CIRIEC, smo posebno pozornost namenili spremenljivki „zaposlovanja“. Za primerjavo najpomembnejših podatkov iz obeh študij sta bili izdelani dve posebni preglednici (6.3. in 6.4.).

V času raziskave so se pojavile hude statistične vrzeli v podatkih različnih držav, zlasti novih članic EU, vendar ne samo pri njih. Vrzeli so bile popolne, če je bilo to mogoče, na podlagi podatkov, dostopnih v drugih znanstvenih študijah, ki so navedene v bibliografiji, pri ICMIF in AMICE, v raziskavi o organizacijah Cooperatives Europe (2010), in v študijah drugih krovnih organizacij, kot sta COGECA in Eurocoop. Ti viri so sistematično navedeni v preglednicah za posamezne države.

Pomembna razlika med to in prejšnjo študijo, ki sta jo izvajala EESO in CIRIEC, je ta, da so nacionalni statistični uradi v zadnjih letih vložili veliko dela v zagotavljanje verodostojnih podatkov o različnih skupinah v socialnem gospodarstvu; za priznavanje socialnega gospodarstva v Evropi je bilo pomembno, da so bile študije izvedene z uporabo metodologije satelitskih računov v Španiji, na Portugalskem, v Grčiji, na Češkem in Madžarskem.

Te statistične podatke je treba glede na uporabljeno metodo obravnavati previdno, zlasti zaradi težavnosti mednarodnih primerjav določenih spremenljivk, vprašljive zanesljivosti podatkov za nekatere države, tveganju za podvajanje knjigovodstva med „družinami“ v isti državi, nanašanja na različna leta in različnih virov za isto „družino“ in državo v obeh referenčnih obdobjih (2002–2003 in 2009–2010), v slednjem primeru povezanih z različno dostopnostjo podatkov.

Za spodnje preglednice o stanju socialnega gospodarstva v državah EU ni potrebna dodatna razlaga.

Glavna ugotovitev je, da je socialno gospodarstvo zelo pomembno v družbenem in gospodarskem smislu, saj zagotavlja plačano zaposlitev več kot 14,5 milijona ljudem ali približno 6,5 % delovno aktivnega prebivalstva EU-27. Ti agregati poudarjajo dejstvo, da gre za stvarnost, ki je družba in njene institucije ne smejo in ne morejo spregledati.

Druga pomembna ugotovitev je, da je socialno gospodarstvo z nekaterimi izjemami razmeroma majhno v novih državah članicah EU v primerjavi s 15 „starejšimi“ članicami. Če naj torej socialno gospodarstvo v teh državah razvije vse svoje možnosti, mora doseči vsaj enako stopnjo kot v drugih državah v EU.

Tretja ugotovitev je, da se je socialno gospodarstvo povečevalo hitreje kot skupno število prebivalstva med obdobjema 2002–2003 in 2009–2010, saj je s 6 % vse evropske plačane delovne sile naraslo na 6,5 % in z 11 milijonov delovnih mest na 14,5 milijona.

Preglednica 6.1. Plačane zaposlitve v zadrugah, vzajemnih družbah in združenjih v EU (2009–2010)

Država	Zadruga	Vzajemne družbe	Združenja	SKUPAJ
Avstrija	61 999	1 416	170 113	233 528
Belgija	13 547	11 974	437 020	462 541
Bolgarija	41 300	ni podatkov	80 000	121 300
Ciper	5 067	ni podatkov	ni podatkov	5 067
Češka	58 178	5 679	96 229	160 086
Danska	70 757	4 072	120 657	195 486
Estonija	9 850	ni podatkov	28 000	37 850
Finska	94 100	8 500	84 600	187 200
Francija	320 822	128 710	1 869 012	2 318 544
Nemčija	830 258	86 497	1 541 829	2 458 584
Grčija	14 983	1 140	101 000	117 123
Madžarska	85 682	6 676	85 852	178 210
Irska	43 328	650	54 757	98 735
Italija	1 128 381	ni podatkov	1 099 629	2 228 010
Latvija	440	ni podatkov	ni podatkov	440
Litva	8 971	ni podatkov	ni podatkov	8 971
Luksemburg	1 933	ni podatkov	14 181	16 114
Malta	250	ni podatkov	1 427	1 677
Nizozemska	184 053	2 860	669 121	856 054
Poljska	400 000	2 800	190 000	592 800
Portugalska	51 391	5 500	194 207	251 098
Romunija	34 373	18 999	109 982	163 354
Slovaška	26 090	2 158	16 658	44 906
Slovenija	3 428	476	3 190	7 094
Španija	646 397	8 700	588 056	1 243 153
Švedska	176 816	15 825	314 568	507 209
Združeno kraljestvo	236 000	50 000	1 347 000	1 633 000
Državi pristopnica in kandidatka				
Hrvaška	3 565	1 569	3 950	9 084
Islandija	ni podatkov	221	ni podatkov	221
SKUPAJ EU-15	3 874 765	325 844	8 605 750	12 806 379
Nove države članice	673 629	36 788	611 338	1 321 755
SKUPAJ EU-27	4 548 394	362 632	9 217 088	14 128 134

Za Italijo so podatki o vzajemnih družbah in zadrugah združeni.

Preglednica 6.2. Plačane zaposlitve v socialnem gospodarstvu v primerjavi z vsemi plačanimi zaposlitvami v EU (2009–2010), v tisočih

Država	Zaposlitve v socialnem gospodarstvu	Zaposlitve skupaj	%
Avstrija	233,53	4 096,30	5,70 %
Belgija	462,54	4 488,70	10,30 %
Bolgarija	121,3	3 052,80	3,97 %
Ciper	5,07	385,1	1,32 %
Češka	160,09	4 885,20	3,28 %
Danska	195,49	2 706,10	7,22 %
Estonija	37,85	570,9	6,63 %
Finska	187,2	2 447,50	7,65 %
Francija	2 318,54	25 692,30	9,02 %
Nemčija	2 458,58	38 737,80	6,35 %
Grčija	117,12	4 388,60	2,67 %
Madžarska	178,21	3 781,20	4,71 %
Irska	98,74	1 847,80	5,34 %
Italija	2 228,01	22 872,30	9,74 %
Latvija	0,44	940,9	0,05 %
Litva	8,97	1 343,70	0,67 %
Luksemburg	16,11	220,8	7,30 %
Malta	1,68	164,2	1,02 %
Nizozemska	856,05	8 370,20	10,23 %
Poljska	592,8	15 960,50	3,71 %
Portugalska	251,1	4 978,20	5,04 %
Romunija	163,35	9 239,40	1,77 %
Slovaška	44,91	2 317,50	1,94 %
Slovenija	7,09	966	0,73 %
Španija	1 243,15	18 456,50	6,74 %
Švedska	507,21	4 545,80	11,16 %
Združeno kraljestvo	1 633,00	28 941,50	5,64 %
Državi pristopnica in kandidatka			
Hrvaška	9,08	1 541,20	0,59 %
Islandija	0,22	165,8	0,13 %
SKUPAJ EU-15	12 806,37	172 790,40	7,41 %
SKUPAJ EU-27	14 128,13	216 397,80	6,53 %

* Delovno aktivno prebivalstvo, staro 16–65 let, Eurostat, 2010.

Preglednica 6.3. Razvoj plačanih zaposlitev v socialnem gospodarstvu v Evropi

Država	Zaposlitve v socialnem gospodarstvu		Δ %
	2002/2003	2009/2010	
Avstrija	260 145	233 528	-10,23 %
Belgija	279 611	462 541	65,42 %
Bolgarija	ni podatkov	121 300	ni podatkov
Ciper	4 491	5 067	12,83 %
Češka	165 221	160 086	-3,11 %
Danska	160 764	195 486	21,60 %
Estonija	23 250	37 850	62,80 %
Finska	175 397	187 200	6,73 %
Francija	1 985 150	2 318 544	16,79 %
Nemčija	2 031 837	2 458 584	21,00 %
Grčija	69 834	117 123	67,72 %
Madžarska	75 669	178 210	135,51 %
Irska	155 306	98 735	-36,43 %
Italija	1 336 413	2 228 010	66,72 %
Latvija	300	440	46,67 %
Litva	7 700	8 971	16,51 %
Luksemburg	7 248	16 114	122,32 %
Malta	238	1 677	604,62 %
Nizozemska	772 110	856 054	10,87 %
Poljska	529 179	592 800	12,02 %
Portugalska	210 950	251 098	19,03 %
Romunija	ni podatkov	163 354	ni podatkov
Slovaška	98 212	44 906	-54,28 %
Slovenija	4 671	7 094	51,87 %
Španija	872 214	1 243 153	42,53 %
Švedska	205 697	507 209	146,58 %
Združeno kraljestvo	1 711 276	1 633 000	-4,57 %
Državi pristopnica in kandidatka			
Hrvaška	ni podatkov	9 084	ni podatkov
Islandija	ni podatkov	221	ni podatkov
SKUPAJ EU-15	10 233 952	12 806 379	25,14 %
Nove države članice	908 931	1 321 755	45,42 %
SKUPAJ EU-27	11 142 883	14 128 134	26,79 %

Preglednica 6.4. Razvoj plačanih zaposlitev v socialnem gospodarstvu v Evropi

Država	Delovna mesta v 2002/2003		Delovna mesta v 2009/2010		Δ %	
	Zadruge	Združenja	Zadruge	Združenja	Zadruge	Združenja
Avstrija	62 145	190 000	61 999	170 113	-0,23 %	-10,47 %
Belgija	17 047	249 700	13 547	437 020	-20,53 %	75,02 %
Bolgarija	ni podatkov	ni podatkov	41 300	80 000	ni podatkov	ni podatkov
Ciper	4 491	ni podatkov	5 067	ni podatkov	12,83 %	ni podatkov
Češka	90 874	74 200	58 178	96 229	-35,98 %	29,69 %
Danska	39 107	120 657	70 757	120 657	80,93 %	0,00 %
Estonija	15 250	8 000	9 850	28 000	-35,41 %	250,00 %
Finska	95 000	74 992	94 100	84 600	-0,95 %	12,81 %
Francija	439 720	1 435 330	320 822	1 869 012	-27,04 %	30,21 %
Nemčija	466 900	1 414 937	830 258	1 541 829	77,82 %	8,97 %
Grčija	12 345	57 000	14 983	101 000	21,37 %	77,19 %
Madžarska	42 787	32 882	85 682	85 852	100,25 %	161,09 %
Irska	35 992	118 664	43 328	54 757	20,38 %	-53,86 %
Italija	837 024	499 389	1 128 381	1 099 629	34,81 %	120,19 %
Latvija	300	ni podatkov	440	ni podatkov	46,67 %	ni podatkov
Litva	7 700	ni podatkov	8 971	ni podatkov	16,51 %	ni podatkov
Luksemburg	748	6 500	1 933	14 181	158,42 %	118,17 %
Malta	238	ni podatkov	250	1 427	5,04 %	ni podatkov
Nizozemska	110 710	661 400	184 053	669 121	66,25 %	1,17 %
Poljska	469 179	60 000	400 000	190 000	-14,74 %	216,67 %
Portugalska	51 000	159 950	51 391	194 207	0,77 %	21,42 %
Romunija	ni podatkov	ni podatkov	34 373	109 982	ni podatkov	ni podatkov
Slovaška	82 012	16 200	26 090	16 658	-68,19 %	2,83 %
Slovenija	4 401	ni podatkov	3 428	3 190	-22,11 %	ni podatkov
Španija	488 606	380 060	646 397	588 056	32,29 %	54,73 %
Švedska	99 500	95 197	176 816	314 568	77,70 %	230,44 %
Združeno kraljestvo	190 458	1 473 000	236 000	1 347 000	23,91 %	-8,55 %
Državi pristopnica in kandidatka						
Hrvaška	ni podatkov	ni podatkov	3 565	3 950	ni podatkov	ni podatkov
Islandija	ni podatkov	ni podatkov	ni podatkov	ni podatkov	ni podatkov	ni podatkov
SKUPAJ EU-15	2 946 302	6 936 776	3 874 765	8 605 750	31,51 %	24,06 %

Preglednica 6.5. Prostovoljci v EU, 2011

Država	Delež v populaciji odraslih	Število prostovoljcev
Avstrija	37 %	2 638 255
Belgija	26 %	2 341 994
Bolgarija	12 %	784 501
Ciper	23 %	153 531
Češka	23 %	2 072 862
Danska	43 %	1 949 371
Estonija	30 %	341 166
Finska	39 %	1 740 611
Francija	24 %	12 646 908
Nemčija	34 %	24 065 072
Grčija	14 %	1 355 390
Madžarska	22 %	1 878 243
Irska	32 %	1 124 535
Italija	26 %	13 484 222
Latvija	22 %	426 628
Litva	24 %	679 138
Luksemburg	35 %	144 534
Malta	16 %	55 975
Nizozemska	57 %	7 787 384
Poljska	9 %	2 914 610
Portugalska	12 %	1 082 532
Romunija	14 %	2 549 410
Slovaška	29 %	1 332 145
Slovenija	34 %	598 298
Španija	15 %	5 867 518
Švedska	21 %	1 636 160
Združeno kraljestvo	23 %	11 774 457
Državi pristopnica in kandidatka		
Hrvaška	ni podatkov	ni podatkov
Islandija	ni podatkov	ni podatkov

Vir: Evrobarometer o Evropskem parlamentu 75.2: Prostovoljno delo.

POGLAVJE 7

PRAVNI OKVIR ZA AKTERJE SOCIALNEGA GOSPODARSTVA V DRŽAVAH EVROPSKE UNIJE, DRŽAVI PRISTOPNICI IN DRŽAVI KANDIDATKI, TER VELJAVNE JAVNE POLITIKE S POUČENOM NA NOVIH NACIONALNIH ZAKONODAJAH O SOCIALNEM GOSPODARSTVU

- 7.1 Zakonodaja za akterje socialnega gospodarstva v Evropski uniji
 - 7.2 Javne politike do socialnega gospodarstva v državah Evropske unije
 - 7.3 Nova nacionalna zakonodaja o socialnem gospodarstvu v Evropi
-

7.1 Zakonodaja za akterje socialnega gospodarstva v Evropski uniji

Institucionalni okvir je ključni dejavnik za obseg in prepoznavnost socialnega gospodarstva. Zakonske podlage, ki opredeljujejo ta okvir, zagotavljajo sektorju tri vrste priznanja:

- 1) izrecno priznanje posebne identitete teh organizacij, ki zahtevajo posebno obravnavo, s strani javnih organov. Pri tem je cilj pravnega sistema, da se te organizacije institucionalizirajo kot zasebni deležniki;
- 2) priznavanje zmožnosti in svobode delovanja teh organizacij na katerem koli področju socialne ali gospodarske dejavnosti;
- 3) priznanje njihove pogajalske vloge v postopku oblikovanja in izvajanja javne politike, v skladu s katerim nastopajo kot partnerji pri sprejemanju odločitev in izvajanju politike.

Različne oblike socialnega gospodarstva v Evropi ne uživajo vedno ustrezne ravni institucionalizacije na teh treh področjih.

Kar zadeva prvo točko, vse oblike socialnega gospodarstva v pravnih sistemih različnih držav EU niso priznane v enaki meri.

Tak primer so zadruge, ki so izrecno priznane v členu 58 Rimske pogodbe kot posebna vrsta podjetja, pa tudi v ustavah različnih držav članic, vključno z Grčijo, Italijo, Portugalsko in Španijo – čeprav imajo regulativni okvir, v katerem lahko delujejo in ki zagotavlja pravice članom in tretjim osebam, na nacionalni ravni ni povsod posebnega zakona, ki bi urejal vse zadruge. Nekatere države, kot so Danska, Češka in Združeno kraljestvo, nimajo splošne zakonodaje o zadrugah, čeprav imajo določene zakone za posebne vrste zadrug, kot so stanovanjske zadruge na Danskem ali kreditne zadruge v Združenem kraljestvu in na Češkem. To je v nasprotju z razmerami v drugih državah, kot so Španija, Italija in Francija, ki imajo na tem področju pravo inflacijo zakonov, z različnimi zakoni za vsako vrsto zadruge in raven upravljanja (državna ali regionalna).

Podobne razmere najdemo pri razlikah v pravnem položaju posameznih oblik socialnega gospodarstva v Evropi, kar je prikazano v preglednicah 7.1. in 7.2. Prepoznamo lahko tri skupine držav: prva skupina ima posebno zakonodajo za oblike SG, druga ima nekaj predpisov, ki pokrivajo organizacije SG, razpršene po različnih zakonih, tretja skupina pa nima nikakršne zakonodaje o oblikah socialnega gospodarstva.

Preglednica 7.1. Pravno priznanje posebnih oblik organizacij socialnega gospodarstva

	Zadruga	Vzajemne družbe	Združenja	Fundacije
Avstrija	DA	DA	DA	DA
Belgija	DA	DA	DA	DA
Bolgarija	DA	ne	DA	DA
Hrvaška	DA	ne	DA	DA
Ciper	DA	ni podatkov	ni podatkov	ni podatkov
Češka	R	ne	DA	DA
Danska	DA	DA	DA	DA
Estonija	ne	ne	DA	DA
Finska	DA	DA	DA	DA
Francija	DA	DA	DA	DA
Nemčija	DA	DA	DA	DA
Grčija	DA	-	DA	DA
Madžarska	DA	ne	DA	DA
Islandija	DA		ne	DA
Irska	R	ne	ne	ne
Italija	DA	DA	DA	DA
Latvija	DA	ne	DA	DA
Litva	DA	ne	DA	DA
Luksemburg	DA	DA	DA	DA
Malta	DA	ni podatkov	ni podatkov	ni podatkov
Nizozemska	DA	DA	DA	DA
Poljska	DA	DA	DA	DA
Portugalska	DA	DA	DA	DA
Romunija	DA	DA	DA	DA
Slovaška	DA	DA	DA	DA
Slovenija	ne	ne	DA	DA
Španija	DA	DA	DA	DA
Švedska	DA	ne	DA	DA
Združeno kraljestvo	R	R	DA	DA

Opomba: Vprašanje se je glasilo: Ali imajo različne institucionalne oblike socialnega gospodarstva jasno opredeljen pravni položaj, npr. poseben zakon?

R: označuje, da ima država določene predpise, ki urejajo to obliko organizacij SG, čeprav so lahko razpršeni po različnih zakonih.

V zadnjih nekaj letih je bila sprejeta pomembna zakonodaja v več novih državah članicah EU. Novi zakoni so naštet v preglednici 7.2.

7.2 Javne politike do socialnega gospodarstva v državah Evropske unije

V zadnjem četrtnem stoletju so številne nacionalne in regionalne vlade v EU uvedle politike, ki se izrecno nanašajo na dele socialnega gospodarstva ali pa nanj v celoti. Večinoma so oblikovale *sektorske politike*, ki vključujejo izrecne navedke, četudi na razdrobljen in nepovezan način, glede institucionalnih oblik, ki sestavljajo socialno gospodarstvo. Primeri so aktivna politika zaposlovanja, ki vključuje delavske zadrage in podjetja za vključevanje na delovno mesto, politika socialnih storitev, pri imajo ključno vlogo združenja, fundacije in druge nepridobitne organizacije, kmetijska politika in politika razvoja podeželja, kamor so vključene kmetijske zadrage, ali navajanje družb za vzajemno pomoč kot elementa sistemov socialne varnosti. Pred kratkim so bile sprejete edinstvene *politike, značilne za socialno gospodarstvo*, med katerimi se nekatere osredotočajo na podjetja, ki delujejo na trgu, druge pa na nepridobitne organizacije, ki delujejo zunaj trga, redko pa na oboje.

Natančneje, glavni dejavniki, ki določajo obseg in pomen uvedenih politik ter do katere mere in na kakšen način se socialno gospodarstvo pojavlja v teh politikah, vključujejo družbeno in politično priznanje socialnega gospodarstva kot institucionalnega pojava, prepoznavnost in podobo sektorja v očeh družbe in oblikovalcev politike v smislu tega, kakšno vlogo ima v večrazsežnostnem (gospodarskem, družbenem kulturnem) razvoju naroda, gospodarsko težo in zgodovino tega pojava, in nazadnje njegovo zmogljivost, da je verodostojen predstavnik v različnih postopkih oblikovanja in izvajanja javne politike.

Eden od teh dejavnikov – vloga, ki jo ima socialno gospodarstvo lahko v večrazsežnostnem razvoju narodov – se nanaša na konceptualni model družbe in predstavlja temelj za vključevanje različnih družbenih in gospodarskih sil, ki sobivajo v posamezni državi. V tem pogledu obstajajo trije prevladujoči modeli družbe, v katerih ima socialno gospodarstvo sistematično nasprotujoče si vloge.

V prvem modelu *tradicionalne socialne demokracije* se s socialnimi potrebami ukvarja izključno država s prerazporejanjem sredstev. Socialno gospodarstvo velja za dediščino preteklosti in zavzema obrobni položaj. Socialna vprašanja se zastavljajo skoraj izključno kot problemi, ki zahtevajo vlaganje države. To se financira z davki na kapital, ki predstavlja glavno sredstvo za ustvarjanje bogastva.

V drugem, tj. *neoliberalnem, modelu* je gospodarstvo zreducirano na trg, tega pa zapolnjujejo zgolj tradicionalna pridobitna podjetja, medtem ko se oznaka socialno nanaša samo na tiste, ki ne sodelujejo v tržnem gospodarstvu in torej predstavljajo plačilno nesposobno povpraševanje. Tu socialno gospodarstvo ne le ostaja izključeno iz določanja ključnih gospodarskih izzivov, temveč tudi prispeva tudi k družbenemu in gospodarskemu dualizmu na dveh področjih: pri tržnih dejavnostih, kjer spodbuja odvisnost in nestabilnost delovnih in proizvodnih razmerij pri vedno večjih segmentih prebivalstva, ter pri netržnih in prerazporeditvenih dejavnostih, kjer spodbuja dvome v državo v vlogi glavnega regulatorja in prerazporejevalca ter daje prednost človekoljubju, prostovoljnemu delu in neformalnemu gospodarstvu (Chaves, 2005).

V tretjem modelu *socialne in ekonomske demokracije* ali *pluralnega gospodarstva* se s socialnimi potrebami hkrati ukvarjata država (prerazporejanje) in družba, pri čemer država ostaja glavni regulator in prerazporejevalec sredstev, *socialno gospodarstvo* pa sodeluje tako pri tržnih kot netržnih dejavnostih. Po tem modelu spodbujanje udeležbe socialnega gospodarstva po eni strani zahteva ustrezne mehanizme za oceno njegovih možnosti in omejitev pri proizvodnji družbene dodane vrednosti, po drugi pa pomembne družbeno-gospodarske in institucionalne spremembe (Lévesque, 1997).

Preglednica 7.2. Druge pravne oblike podjetij in organizacij socialnega gospodarstva v Evropi*

Država	Drugo (navedite)
Belgija	– Akt o „Sociétés à finalité sociale“ (podjetjih s socialnimi nameni), 13.4.1995.
Irska	– Akt o kreditnih zadrugah, 1997.
Italija	– D.Lgs. 155/2006 „Disciplina dell'impresa sociale“ (uredba o socialnih podjetjih), – Onlus (nepridobitne družbeno koristne organizacije), D. Lgs. n. 460/1997, – Akt o razvoju NVO 49/1987, – Akt 266/1991 „Legge Quadro sul volontariato“ (okvirni zakon o prostovoljnem delu).
Portugalska	– Misericordias DL 119/83, 25.02.83.
Španija	– Akt o Sociedades laborales (podjetjih v lasti delavcev) 1997, – Centros Especiales de Empleo para minusválidos (posebni centri za zaposlovanje invalidov), RD 2273/1985), – Empresas de Inserción (podjetja za vključevanje na delovno mesto): Akt 12/2001 dodatna določba devet, regionalni zakoni.
Švedska	– Stanovanjska združenja (gospodarska združenja), 30.5.1991
Finska	– Socialna podjetja, 30.12.2003, – Osuuskuntalaki (Akt o združnih podjetjih), 28.12.2001/1488.
Grčija	– Akt 2190/1920 se nanaša na „ljudska podjetja“, – Akta 2810/2000 in 410/1995 za „razvojne agencije“.
Nizozemska	– Civilni zakonik 2 (pravne osebe) je iz leta 1850; posodobljen leta 1992.
Danska	– Akt o stanovanjskih zadrugah in drugih kolektivnih stanovanjskih družbah, posodobljen leta 2006.
Češka republika	– Združenje za skupne koristi (NNO), 1995, – Združenje lastnikov stanovanj, 2000.
Madžarska	– Nepridobitne družbe.
Latvija	– Kreditne zadruge, 15.7.1993.
Litva	– Kreditne zadruge, 1995, – Socialna podjetja, 2004.
Poljska	– Socialne zadruge, 2006, – Akt o socialnem zaposlovanju za centre za socialno vključevanje, 13.6.2003, – Akt o javno koristnih dejavnostih in prostovoljstvu za organizacije za javno dobro, 24.4.2004.
Združeno kraljestvo	– Družba v dobro skupnosti (CIC).

* Pravni status se razlikuje od statusa zadrug, vzajemnih družb, združenj in fundacij.

Opomba: Vprašanje se je glasilo: Ali imajo različne institucionalne oblike socialnega gospodarstva iz razdelka 5 jasno opredeljen pravni položaj, npr. poseben zakon? Če da, ga navedite.

Preglednica 7.3. Posebna davčna obravnava organizacij socialnega gospodarstva v EU

	Zadruga	Vzajemne družbe	Združenja	Fundacije
Avstrija	DA	-	DA	DA
Belgija	DA	DA	DA	DA
Bolgarija	-	-	-	-
Ciper	DA	ni podatkov	ni podatkov	ni podatkov
Češka	-	-	DA	DA
Danska	DA	-	DA	DA
Estonija	-	-	-	DA
Finska	DA	-	DA	DA
Francija	DA	DA	DA	DA
Nemčija	-	DA	DA	DA
Grčija	DA	DA	DA	DA
Madžarska	DA	DA	DA	DA
Irska	DA	-	-	-
Italija	DA	DA	DA	DA
Latvija	DA	-	DA	DA
Litva	ni podatkov	ni podatkov	ni podatkov	ni podatkov
Luksemburg	-	-	-	DA
Malta	DA	ni podatkov	DA	DA
Nizozemska	DA	DA	DA	DA
Poljska	-	-	-	-
Portugalska	DA	DA	DA	DA
Romunija	-	DA	DA	DA
Slovaška	-	DA	DA	DA
Slovenija	ni podatkov	ni podatkov	ni podatkov	ni podatkov
Španija	DA	DA	DA	DA
Švedska	-	-	-	-
Združeno kraljestvo	-	DA	DA	DA
Državi pristopnica in kandidatka				
Hrvaška	-	-	DA	DA
Islandija	ni podatkov	ni podatkov	DA	DA

Opomba: Vprašanje se je glasilo: Ali se različne institucionalne oblike socialnega gospodarstva, navedene v razdelku 5, davčno obravnavajo drugače kot tradicionalna zasebna podjetja?

7.3 Nova nacionalna zakonodaja o socialnem gospodarstvu v Evropi

V zadnjem desetletju so različne evropske države posvečale posebno pozornost sprejemanju zakonodaje v zvezi s socialnim gospodarstvom. V tem času so se odvijale najbolj burne razprave o pojmu in opredelitvi, predmetu pravne ureditve in politikah v podporo temu socialnemu sektorju. Nekateri najnovejši primeri so Romunija, Poljska in Francija, kjer zakonski predlogi, ki bi urejali SG, niso bili predstavljeni ali pa o njih še poteka živahna razprava. Osrednja točka je prav opredelitev področja socialnega gospodarstva, bodisi pod tem imenom ali pod imenom socialnih podjetij. Omejitve tega področja so v treh veljavnih zakonih o socialnem gospodarstvu, dveh nacionalnih (Španija in Grčija) in enem regionalnem (Valonija v Belgiji), določene zelo različno. Razlike so še očitnejše pri opredelitvi področja socialnih podjetij, za katero je bilo sprejeto večje število zakonov (glej preglednico 7.1.).

Preglednica 7.4. Pravno priznanje socialnega gospodarstva ali položaja socialnih podjetij

Država	Zakonodaja	Ime zakona/zakonodajni projekt
Španija	DA	Socialno gospodarstvo (2011)
Grčija	DA	Socialno gospodarstvo in socialna podjetja (2011)
Belgija (Valonija)	DA	Socialno gospodarstvo (2008, regionalni dekret)
Finska	DA	Socialna podjetja (2003)
Litva	DA	Socialna podjetja (2004)
Italija	DA	Socialna podjetja (2005)
Slovenija	DA	Socialna podjetja (2011)
Portugalska	Projekt	Socialno gospodarstvo (2012)
Poljska	Projekt	Socialno gospodarstvo (2012)
Nizozemska	Projekt	Socialna podjetja (2012)
Romunija	Projekt	Socialna podjetja (2012)
Francija	Projekt	Solidarnostno gospodarstvo (neuspešno)

Oba nacionalna zakona o socialnem gospodarstvu veljata v državah, ki ju je kriza najhuje prizadela: Španiji in Grčiji. Prvi je španski zakon o socialnem gospodarstvu št. 5/2011 z dne 29. marca 2011 in drugi grški zakon o socialnem gospodarstvu, socialnem podjetništvu in drugih določbah št. 4019/2011. Odlok valonskega parlamenta v Belgiji o socialnem gospodarstvu z dne 20. novembra 2008 je podoben španskemu zakonu.

POGLAVJE 8

SOCIALNO GOSPODARSTVO V EVROPI V ČASU GLOBALNE KRIZE

- 8.1 Socialno gospodarstvo v času ciklične in strukturne krize
 - 8.2 Socialno gospodarstvo v času finančne krize
 - 8.3 Socialno gospodarstvo v času gospodarske krize in krize zaposlovanja
 - 8.4 Socialno gospodarstvo v času krize javnega sektorja in socialne države
-

8.1 Socialno gospodarstvo v času ciklične in strukturne krize

Korenine krize, ki jo občuti Evropa v zadnjih letih, so zelo globoko v političnih, družbenih in gospodarskih procesih, kot so učinki globalizacije na nacionalne modele kapitalizma in socialne države, možnosti vodenja Evrope in intelektualne paradigme družbenih modelov. Ti elementi predstavljajo okvir krize in jo hkrati vežejo na okoliščine, bolj jo povezujejo s finančnimi in gospodarskimi težavami ter krizo javnega financiranja, zato je po naravi postala bolj strukturna. Socialno gospodarstvo ima in je sposobno imeti pomembno vlogo, ne glede na en ali drugi vidik.

Če razlikujemo med strukturno analizo gospodarske krize, v skladu s katero je ta rezultat izčrpanja fordizma ob koncu 70. let prejšnjega stoletja, in bolj neposredno razlago, iz katere je razvidna vrsta pretresov v obdobju med letoma 1975 in 2012, ki jih nista mogli omejiti niti liberalna deregulacija v 80. letih 20. stoletja niti keynesianska podpora nacionalnih vlad (zlasti v letih 2007–2008), lahko dokažemo, da je SG skupaj z javnim poseganjem (neposrednim ali prek sistema socialne države), zagotovilo kratkoročno ublažitev krize, ter predvidimo, da bi bilo SG lahko del strukturnega izhoda iz krize, če bi ustrezno uporabili tiste njegove značilnosti, ki se zdijo primerne za obnovo evropskega proizvodnega sistema.

Socialno gospodarstvo kot *blažilec krize*. Ta vloga je predvidena iz dveh razlogov. Prvič zato, ker zaradi posebnih pravil (nepridobitnost, dodeljevanje presežkov, dvojna narava) SG: – ni mogoče odkupiti, ker ni trga za njegove deleže, – ga je težko preseliti, ker so skupine ljudi vezane na kraje – je odpornejše v smislu finančnih rezerv, ki jih ni mogoče razdeliti med družbenike, – je finančno prožnejše zaradi izravnave med neposrednimi prihodki in delitvijo presežkov (npr. v obliki deležev delavske zadruga, vračil zavarovalnih zadrug in vzajemnih družb). Nenazadnje pa socialno gospodarstvo izvaja dolgoročnejše strategije.

Drugi razlog je pomen družbenih zavez socialnega gospodarstva, te pa so rezultat načina upravljanja, ki presega zgolj delovanje v smislu predstavniške demokracije in omogoča določeno soglasje v kriznih časih; SG je navznoter prožno glede delovnega časa in plač (omejevanje v majhnih združenjih, tehtanje glede na dejavniki dela v delavskih zadrugah), ima manj hierarhično plačno strukturo (razen v odvisnih družbah: gl. INSEE Première, februar 2012) in določeno stabilnost delovnih mest (manj menjavanja zaposlenih, ohranjanje starejših v službi, vključevanje žensk). Nasprotno pa nestalnost zaposlitev ne zagotavlja preživetja, (npr. združenja za pomoč na domu, športna ali kulturna združenja), medtem ko zaradi zaupanja ljudi od zunaj še vedno prejema donacije in prostovoljno delo ter zavira recesijo trga (zadruga so izgubile manj kot pridobitna podjetja) in omejevanje javnega financiranja (pod pogojem, da se javnost ob njem aktivira).

Socialno gospodarstvo kot *deležnik strukturnega izhoda iz krize*. Tudi zaradi nefinancializacije podjetij SG (razen možnosti, ki jo imajo pridobitne odvisne družbe, ki ne delujejo po načelih SG o ustanavljanju in upravljanju) bi lahko SG šteli kot primerno za izhod iz gospodarske krize na podlagi novega odnosa – med posamezniki in družbo, samostojnostjo in soodvisnostjo ter individualno in kolektivno odgovornostjo – to je značilnost višje stopnje znanja in inovacij sektorja (v skladu z lizbonsko strategijo), ki se včasih imenuje kvartarni sektor gospodarstva.

Zaradi poudarka na kolektivnem učenju in kompetencah ter ponotranjenosti vseživljenjskega učenja znotraj gospodarske dejavnosti (poleg formalnega izobraževanja) je to gospodarstvo, ki temelji na znanju.

Zaradi soustvarjanja storitev med proizvajalci in uporabniki, vključevanja zainteresiranih strani in pomena, ki ga pripisuje odnosu v izmenjavi, je to storitveno gospodarstvo na podlagi odnosov – glej J. Gadrey.

To je gospodarstvo funkcionalnosti zaradi „odprtih vrat“, ki jih omogoča kolektivno lastništvo v primerjavi z dostopnostjo, povezano z osebnim lastništvom, ker ni poudarjen produkt, ampak funkcija (stanovanjska problematika, promet, preskrba s hrano itd.), zaradi večje dodane vrednosti blaga zaradi storitev („sveženj rešitev“) in vsestranskega pristopa – glej Du Tertre.

To je krožno gospodarstvo: SG je bilo med prvimi v recikliranju in ponovni uporabi dobrin (papirja, kartona, tekstila itd.) in vedno več vlaga v varčevanje z energijo, energijo iz obnovljivih virov (npr. združne vetrne elektrarne na Danskem, Enercoop v Franciji), ekološko gradnjo in prenovo stavb z decentralizirano perspektivo proizvodnje.

Zato je očitno, da ima SG v sedanjem času gospodarskih in družbenih motenj proticiklično in inovativno vlogo. Vendar kaže tudi, da se lahko dejavno udeležuje nove, bolj sodelovalne oblike družbeno-gospodarske ureditve (poleg upravne ureditve in ureditve konkurenčnih pravil), če bodo oblasti priznale njegovo posebnost združevanja gospodarskega in družbenega razvoja, namesto da bi ju obravnavale hierarhično (kot da je družbeni razvoj stranski proizvod gospodarskega).

8.2 Socialno gospodarstvo v času finančne krize

Ključne značilnosti finančne krize so dobro znane: prvič, ker se je kapital globaliziral, sta se povečali moč in mobilnost mednarodnega kapitala, ključno vlogo pa igrajo državni naložbeni skladi (npr. skladi Kuvajta). To mednarodno finančno okolje predstavlja regulativne izzive na lokalni in nacionalni ravni. Drugič, vse večja kompleksnost finančnih instrumentov in medsebojno povezovanje finančnih institucij sta pokazala, da narašča pomen sistemov za urejanje in izdajanje certifikatov (npr. bonitetnih agencij) ter finančnih organizacij enakovrednih partnerjev (*peer-to-peer*), toda paradoksalno je, da je prevladovala politika zmanjševanja nadzora nad finančnim sektorjem na nacionalni in mednarodni ravni. Ko je leta 2008 izbruhnila finančna kriza, je bilo prepozno.

Odnos socialnega gospodarstva do krize je bil drugačen, zlasti v finančnem sektorju SG. Predvsem krize ni povzročilo socialno gospodarstvo niti njegove finančne institucije: razlogi zanj so v družbenih vrednotah, ki so socialnemu gospodarstvu tuje, kot sta pohlep in tekmovalnost, tako med posamezniki kot med družbenimi skupinami. Drugič, finančne institucije socialnega gospodarstva so učinke krize vsaj na začetku občutile v manjši meri, saj so bile manj izpostavljene razredom finančnih instrumentov, ki so povzročili krizo, in so bolj povezane z gospodarskimi dejavnostmi, vezanimi na

lokalno raven. Finančni sektor socialnega gospodarstva pa je vendarle prizadelo trajanje krize in omejevanje kreditov (glej Palomo, 2010). Tretjič, v sedanjem vzdušju omejevanja posojil in povečevanja finančne izključenosti je SG dokazalo, da je zmožno socialnih inovacij in odzivanja na socialne zahteve z uporabo lastnih alternativnih oblik solidarnostnega financiranja, kot sta etično bančništvo in socialne valute, ki ne zagotavljajo samo posojil, temveč ustvarjajo zaupanje v njihove finančne storitve. Klasičen primer so mikrokreditne banke, ki jih je zasnoval bangladeški ekonomist Mohammed Yunus, dobitnik Nobelove nagrade za mir leta 2006: poleg tega, da olajšujejo finančno vključenost, so te organizacije dale ženskam glas, kupno in pogajalsko moč v državah, v katerih je bil njihov socialni in finančni položaj do tedaj obroben. V Evropi primeri organizacij, ki zagotavljajo manjša posojila ženskam in ranljivim družbenim skupinam ali ki se bolj zavedajo etičnih ciljev, vključujejo etične banke (Triodos Bank ali italijanska Banca Etica), francoske CIGALES (*Clubs d'Investisseurs pour une Gestion Alternative et Locale de l'Épargne Solidaire* oziroma Klube vlagateljev za alternativno lokalno upravljanje solidarnostnih prihrankov) in CDFI (Community Development Financial Institutions ali Finančne institucije za razvoj skupnosti). Številne takšne organizacije so članice mreže INAISE.

Socialno gospodarstvo ima določeno vlogo pri regulaciji kapitalskega trga, če v finančni sektor vključi velike segmente prebivalstva, ki so izključeni iz tradicionalnega bančnega sektorja, je glavni vir javnega financiranja in subvencij za ljudi s pičlimi sredstvi ter kolektivno nadzira finančne tokove, ki jih ustvarjajo delo in organizacije SG (kot so skladi za plače in pokojnine, etične in socialne banke, kreditne zadruge, rezerve in druga sredstva iz pridobitnih operacij zadrug in vzajemnih družb). Poleg tega so se kreditne zadruge med sedanjo recesijo obnašale vzorno. Za trenutno mednarodno finančno krizo niso odgovorne in njenega učinka niso občutile tako močno kot druge finančne institucije, temveč so ohranile zdrave bilance in še naprej izvajale svojo nalogo zagotavljanja posojil in finančne vključenosti.

8.3 Socialno gospodarstvo v času gospodarske krize in krize zaposlovanja

Dodana družbena vrednost socialnega gospodarstva je verjetno najbolj jasno vidna pri reguliranju številnih neravnovesij na trgu dela. V evropskih vladah za spodbujanje socialnega gospodarstva niso zaman zadolženi navadno prav ministri za delo in socialne zadeve.

V preteklosti je socialno gospodarstvo prispevalo k ustvarjanju in ohranjanju delovnih mest v sektorjih in podjetjih v krizi in/ali takih, ki jim je grozilo zaprtje, povečevalo stabilnost delovnih mest, prenašalo dela iz sive ekonomije v uradno gospodarstvo, ohranjalo znanja in spretnosti (npr. obrti), raziskovalo nove poklice (npr. socialni pedagog) in ustvarjalo poti do zaposlitve, zlasti za prikrajšane skupine in socialno izključene (glej Demoustier v CIRIEC, 2000). V zadnjih nekaj desetletjih so statistični podatki pokazali, da je to močan sektor v Evropi, ki ustvarja delovna mesta in je občutljivejši za problematiko zaposlovanja kot drugi gospodarski sektorji, kot je mogoče razbrati iz spodnjih preglednic.

Socialno gospodarstvo pomaga popraviti tri velika nesorazmerja na trgu dela: brezposelnost, nestabilnost delovnih mest in nezaposljivost ter socialno izključenost brezposelnih in njihovo izključenost s trga dela. Tradicionalno so na to področje dejavneje posegale delavske zadruge in druga podjetja v last ali upravljanju delavcev. V času krize se številne skupine delavcev soočajo s kritično gospodarsko situacijo industrijskih podjetij, v katerih delajo, in so se namenile preoblikovati ali ponovno zagnati ta podjetja v obliki zadrug, da bi obdržali delovna mesta. V teh časih, ko na splošno prevladuje izgubljanje delovnih mest, so podjetja delavcev povečala neposredno zaposlovanje. Izpostavljeno je bilo dejstvo (Tomás-Carpi, 1997), da je zaposlovanje v socialnem gospodarstvu v

času gospodarske recesije in v fazah dozorevanja produkta kaže veliko manj občutljivo na nihanja v globalni in sektorski proizvodnji in povpraševanju (ekonomski izraz za to je dohodkovna elastičnost zaposlovanja) kot zaposlovanje v pridobitnem zasebnem sektorju. Vendar pa je socialno gospodarstvo ustvarilo znatno večje deleže neposrednega zaposlovanja kot preostalo špansko gospodarstvo tudi v času gospodarske rasti, kot na primer v drugi polovici 90. let prejšnjega stoletja.

Nove organizacije socialnega gospodarstva, kot so socialne zadruga in druge prostovoljne organizacije, ki delajo na tako imenovanih novih področjih zaposlovanja, kot so zdravstvo in socialne storitve ter izobraževalne, kulturne in raziskovalne storitve, imajo zelo dinamično vlogo pri ustvarjanju delovnih mest v Evropi. Te organizacije kažejo pomembno ustvarjalno zmožnost na trgu delovne sile, saj vzpostavljajo poti iz prostovoljnega dela v plačano zaposlitev, razporejajo delovni čas, raziskujejo nove storitve in jih urejajo s stališča zaposlovanja (npr. priznavajo nove poklice, prevzemajo glavno vlogo pri organizaciji pogajanj za kolektivne pogodbe itd.) ter neposredno ustvarjajo nova delovna mesta.

Niž manj pomembna ni vloga socialnega gospodarstva – zlasti tako imenovanih podjetij za vključevanje, posebnih centrov za zaposlovanje in socialnih zadrug – pri vključevanju težje zaposljivih skupin, kot so invalidi, osebe z duševnimi motnjami ali socialno prikrajšani, ki so bili dlje časa izključeni s trga dela in se znajdejo v začaranem krogu, kar zadeva vključevanje v družbo in na delovno mesto, ter pogosto končajo na robu družbe in v revščini. Nenazadnje je SG prispevalo tudi k nastanku močnega storitvenega sektorja in vpeljavi enakopravnosti spolov na evropski trg dela.

Učinek krize na zaposlovanje v Evropi na splošno v socialnem gospodarstvu ni bil tako hud kot v tradicionalnih zasebnih podjetjih, kot poročajo nacionalni dopisniki v tej študiji, čeprav obstajajo velike razlike med državami in sektorji. V splošnem je zaposlovanje v socialnem gospodarstvu prvo fazo krize (2008–2010) preneslo bolje kot zaposlovanje v tradicionalnem zasebnem sektorju, čeprav se je pozneje zaradi globoke gospodarske depresije število delovnih mest zmanjšalo tudi v socialnem gospodarstvu.

V mednarodnem okolju vse večje globalizacije in teritorialne ranljivosti postanejo zmožnosti uporabe notranjega gospodarskega potenciala, pritegovanja tujih podjetij, vključevanja v poslovno strukturo in kolektivnega ustvarjanja novih sinergij za splošno oživitev lokalnih območij strateško pomembne. V teh pogojih so se različne oblike zadrug (kot so kmetijske, delavske, kreditne zadruga in zadruga za vključevanje na trg dela), združenj in drugih socialnih podjetij izkazale kot osnovne prednosti.

Kot je razvidno iz nekaterih primerov, obravnavanih v prejšnjem razdelku tega poročila, in številnih drugih študij (Comeau in drugi, 2001; Demoustier, 2005), ima socialno gospodarstvo velike možnosti za aktivacijo notranjega razvoja na podeželju, prenovo propadajočih industrijskih območij ter obnovo in oživitev degradiranih mestnih območij; na kratko, za prispevanje k endogenemu gospodarskemu razvoju, povrnitvi konkurenčnosti velikim območjem, pospeševanju njihovega vključevanja na nacionalni in mednarodni ravni ter k popravljanju znatnih teritorialnih neravnovesij.

Niž manj pomembna ni vloga socialnega gospodarstva v postopkih spreminjanja evropske družbe. Ta neposredni stik socialnega sektorja z družbo mu daje posebno zmožnost za prepoznavanje novih potreb, usmerjanje teh potreb do oblasti in tradicionalnih pridobitnih zasebnih podjetij ter, če je to primerno, ustvarjalno strukturiranje odgovorov.

Pred kratkim so se pojavile inovativne pobude tako imenovanega novega socialnega gospodarstva: podjetja za vključevanje na delovna mesta v številnih pravnih oblikah (kot so italijanske socialne zadruge) so se na primer kot posledica krize zaposlovanja v Evropi domiselno odzvala na probleme vključevanja na trg dela, s katerimi se spopadajo velike skupine delavcev, še pred javno politiko aktivnega zaposlovanja. Pojavile so se gospodarske pobude državljanov, katerih cilj je popraviti neenake pogoje mednarodne trgovine med bogatimi in revnimi državami, kot so na primer organizacije, specializirane za pravično trgovino.

Toda možnosti socialnega gospodarstva za inovacije z naštetim še niso izčrpane. Na področju tehnoloških inovacij, zlasti v razmerah, kjer so sistemi inovacij v socialnem gospodarstvu strukturirani, je bilo proizvajanje in širjenje novih zamisli in inovacij uspešnejše. Ključni dejavnik teh sistemov je stabilno zavezništvo med različnimi regionalnimi deležniki, vključenimi v spodbujanje socialnega gospodarstva, kot so organi, pooblaščenici za to področje, univerze, združenja in poslovni sektor samega socialnega gospodarstva. Nekateri primeri so Quebec, združna korporacija Mondragón in sistem CEPES-Andaluzija na jugu Španije. Socialno gospodarstvo je torej sposobno razviti različne vrste inovacij, ki jih Schumpeter opredeljuje kot: inovacije proizvodov, postopkov, tržne in organizacijske inovacije – zlasti slednje, ki so znane tudi kot socialne inovacije.

8.4 Socialno gospodarstvo v času krize javnega sektorja in socialne države

Kriza je posebej negativno vplivala na javne finance in zato tudi na socialno varstvo in najranljivejše skupine prebivalstva. Kljub dejavnikom, ki so sprožili krizo in njen učinek na javne finance, smo bili priča ponovnemu vzponu vodilnega globalnega akterja v mednarodnem finančnem kapitalizmu, evfemistično imenovanem „trgi“, s strateškimi zavezniki, kot so bonitetne agencije, določene centralne banke, kot je Evropska centralna banka, Mednarodni denarni sklad in Evropska komisija. Ta ponovni vzpon je rezultat novega načina regulacije mednarodnih finančnih trgov, s katerim je njihova vloga posojilodajalca podjetjem, družinam in javnemu sektorju močno spremenjena. Posledice so čutili v zasebnem sektorju s strukturnim zmanjšanjem potrošnje in naložb, ter v javnem sektorju s pojavom novega problema: državnega dolga. V zadnjih dveh letih je izvajanje politike strukturnega prilagajanja ob soočenju s krizo, ki temelji na reformah trga dela in znatnem znižanju pravic iz naslova socialne države, ponovno razširila stare težave, ki so se nekoč po letih obilja in gospodarske stabilnosti že štejele za rešene, na primer množična brezposelnost, negotovost delovnih mest in hudi rezi v stopnjo pokritosti potreb po prednostnih dobrinah in storitvah, kot so zdravstvene, izobraževalne in socialne storitve.

Vpeljava socialnega gospodarstva v politični in gospodarski proces državi omogoča koristi zaradi lastnosti SG, iz česar ne sledi le povečanje resnične demokratičnosti, ampak tudi večja učinkovitost gospodarske politike iz več razlogov:

- (a) zaradi večje bližine in posledično poznavanja socialnih problemov, potreb in možnih rešitev, je z vključevanjem socialnega gospodarstva v fazi načrtovanja gospodarske politike pri izbiranju ciljev in sredstev lažje „zadeti“ prave;
- (b) socialno gospodarstvo je zaradi večje občutljivosti za interese in potrebe družbe zmožno hitreje prepoznati nove socialne zahteve in takoj razviti odgovore nanje. Država ima lahko koristi od te pionirske dejavnosti;

- (c) SG lahko zaradi svoje zasebne narave in socialne občutljivosti razširi obseg javnih ukrepov, kadar so ti iz različnih razlogov omejeni. Ta pojav prikazujeta dva primera. Prvi je primer zdravstvenih in izobraževalnih storitev, namenjenih nezakonitim priseljencem: teh storitev ne more opravljati država, dokler se pravila ne spremenijo, čeprav jih družba odobrava. Drugi je primer gospodarskih ukrepov države, ki jih družba (ali posamezne skupine v njej) ne sprejema, čeprav so predpisani, ker meni, da je oblast nezakonita (npr. britanska oblast v delih Severne Irske). V obeh primerih posredovanje socialnega gospodarstva omogoča preseganje omejitev države;
- (d) ker lahko SG spodbudi udeležbo in skupno odgovornost v družbi, vključevanje socialnega gospodarstva v politične in gospodarske procese omogoča večjo stopnjo sprejemanja ukrepov gospodarske politike, saj strani, ki so vpletene v oblikovanje in izvajanje ukrepov, take ukrepe sprejmejo za svoje. To državi omogoča, da zbere več sredstev, kot bi jih lahko sama, in odpira nove možnosti za izvajanje učinkovitih politik za ponoven dvig povpraševanja v odprtih gospodarstvih, zlasti če se izvajajo na lokalni ravni in so v središču sosedske storitve;
- (e) sodelovanje med državo in socialnim gospodarstvom lahko zaradi načina razporejanja in razdeljevanja virov slednjega državi zagotavlja, da se javna sredstva, namenjena različnim, zlasti socialnim politikam, ne bodo pretakala drugam in se jih ne bodo polastili zasebni interesi (Vienney, 1994).

Ena najvidnejših in najpomembnejših vlog socialnega gospodarstva v Evropi je verjetno prispevanje k socialni vključenosti v razmerah vse večjega izključevanja. Ta vloga se bo v naslednjih letih še okrepila.

Eden glavnih izzivov, s katerim se je morala spopasti evropska družba, je boj proti socialni izključenosti in izključenosti s trga dela v družbi, kjer se socialna vključenost doseže predvsem s plačano zaposlitvijo. Slednja ljudem omogoča ne le ekonomsko neodvisnost, pač pa tudi dostojanstvo, sodelovanje v družbi in dostop do storitev in zmogljivosti. Zato so bile izključene predvsem tiste družbene skupine prebivalstva, ki so manj konkurenčne zaradi svojih zmožnosti, kvalifikacij ali kulture, kot so osebe s telesnimi in duševnimi motnjami, dolgoročno brezposelni in določene manjšine (npr. etnične manjšine, priseljenci).

V teh razmerah je socialno gospodarstvo z dopolnjevanjem, predvsem pa utiranjem poti za ukrepanje javnosti v boju proti socialni izključenosti, dokazalo veliko zmogljivost socialnega vključevanja in vključevanja na delovna mesta za ljudi in geografska območja, ki so očitno prikrajšani. To je posebej razvidno v primerih združenj, fundacij, podjetij za vključevanje na delovna mesta in drugih socialnih podjetij, ki so znižala stopnjo revščine in izključenosti (CIRIEC, 2000; Spear in drugi, 2001).

V okviru velikih družbenih in gospodarskih sprememb socialno gospodarstvo zagotavlja tudi odgovore na nove oblike izključenosti v zvezi z dostopom do storitev in dejavnosti, kot sta finančna in potrošniška izključenost. Predstavlja tudi kanal, po katerem lahko družbene skupine, ki imajo težave z zadovoljevanjem svojih potreb, sodelujejo v javnem življenju. S socialnim gospodarstvom je torej družba okrepila svojo demokratično kulturo, spodbudila višjo raven socialne udeležbe (RedESMED, 2004) ter omogočila glas in pogajalsko moč družbenim skupinam, ki so bile prej izključene iz gospodarskega procesa ter iz postopka snovanja in izvajanja javnih politik, zlasti tistih, ki se oblikujejo na lokalni in regionalni ravni.

Ta vloga socialnega gospodarstva je povsem usklajena z evropskim socialnim modelom. Zgodovinsko gledano je bil zanj značilen cilj zagotavljanja visoke stopnje socialnovarstvene, družbene, gospodarske in politične vključenosti Evropejcev prek javnih kot tudi zasebnih mehanizmov. To je zadeva, ki je še vedno na dnevnem redu razširjene EU, kot je razvidno iz strategije za socialno kohezijo, ki jo je leta 2000 sprejel Odbor ministrov Sveta Evrope in jo revidiral leta 2004. Socialno kohezijo opredeljuje kot zmožnost družbe za zagotavljanje blaginje vseh njenih članov, zmanjševanje razlik in izogibanje polarizaciji. Razlikuje štiri razsežnosti blaginje: enakost dostopa, dostojanstvo in priznanje, svoboda in osebni razvoj ter udeležba in vključenost. Socialno gospodarstvo pripomore k temu, da socialna kohezija postaja dejavnik konkurenčnosti.

Socialno gospodarstvo bi lahko v prihodnje imelo še pomembnejšo vlogo, če upoštevamo omejitve, na katere naleti država pri zagotavljanju dobrin in storitev, povezanih s socialno varnostjo, ter omejitve in neuravnoteženost preskrbe s strani zasebnega sektorja.

POGLAVJE 9

POLITIKE EVROPSKE UNIJE IN SOCIALNO GOSPODARSTVO, S Poudarkom NA STRATEGIJI EVROPA 2020: DEJSTVA IN VPLIV

- 9.1 Socialno gospodarstvo v politikah Evropske unije: dejstva in predstave
 - 9.2 Socialno gospodarstvo v strategiji Evropa 2020
 - 9.3 Nedavne pobude Evropske unije v zvezi s socialnim gospodarstvom
-

9.1 Socialno gospodarstvo v politikah Evropske unije: dejstva in predstave

V zadnjih treh desetletjih so različni organi EU socialnemu gospodarstvu namenjali vse večjo pozornost, čeprav občasno in različno po posameznih institucijah. Pomembna vloga socialnega gospodarstva v družbenem in gospodarskem razvoju Evrope, vključno z njegovim položajem kot temeljem evropskega socialnega modela, postopoma postaja vedno bolj priznana.

Dolga pot socialnega gospodarstva proti institucionalnemu priznanju in oblikovanju posebnih evropskih politik zanj se je začela v 80. letih prejšnjega stoletja. Vrhunec je dosegla leta 1989 s sporočilom Komisije Svetu o „Podjetjih v sektorju socialnega gospodarstva: Evropski trg brez meja“, v katerem je predlagala zakonsko vzpostavitev evropske pravne podlage za zadrage, združenja in vzajemne družbe, in z ustanovitvijo Enote za socialno gospodarstvo v Generalnem direktoratu Evropske komisije XXIII. V istem desetletju sta dve instituciji Skupnosti, Parlament in Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO), objavili vrsto poročil, predlogov in resolucij s poudarkom na dodani družbeni vrednosti socialnega gospodarstva, ki se je v obeh primerih zaključila z zgodovinskim poročilom. Parlament je predstavljal poročila o temah, kot so prispevek zadrug k regionalnemu razvoju (Avgerinos), vloga zadrug pri izgradnji Evrope (Mihr), ter zadrage in sodelovanje za razvoj (Trivelli), medtem ko je v resoluciji, ki so jo predlagali Eyraud, Jospin in Vayssade (1984), pozval Svet in Komisijo, naj preučita možnost priprave evropskega zakona o združenjih. EESO je leta 1986 skupaj z Usklajevalnim odborom združnih združenj Skupnosti (CCACC) podprl evropsko konferenco o socialnem gospodarstvu in objavil prvo evropsko študijo o zadrugah, vzajemnih družbah in združenjih.

Od leta 1989 dalje je bilo več zaporednih korakov naprej ter nekaj zastojev pri priznavanju in izvajanju politik v zvezi s socialnim gospodarstvom. Kot že navedeno, je bila prva javna služba, ki se je specializirala za socialno gospodarstvo, Enota za socialno gospodarstvo Generalnega direktorata XXIII, ki jo je Evropska komisija ustanovila leta 1989 v času predsedovanja Jacquesa Delorsa. Njene naloge so bile glede na pičle finančne in človeške vire, ki jih je imela na voljo, zelo ambiciozne:

- prevzemanje pobud za krepitev sektorja zadrug, vzajemnih družb, združenj in fundacij;
- priprava evropske zakonodaje za zadrage, vzajemne družbe in združenja;
- analiza sektorja;
- zagotavljanje skladnosti politike EU, ki zadeva ta sektor;
- povezovanje z obstoječimi predstavniškimi zvezami;
- vzpostavitev odnosov z neorganiziranimi deli sektorja;
- osveščanje oblikovalcev odločitev v zvezi z sektorjem zadrug, vzajemnih družb, združenj in fundacij;
- ocenjevanje težav, s katerimi se sooča sektor;

- zastopanje Komisije pred drugimi institucijami EU v zadevnih vprašanjih.

Enota se je preoblikovala leta 2000, ko so njene pristojnosti razdelili med dva generalna direktorata: GD za podjetništvo in industrijo, v katerem so ustanovili podjetniško enoto B3 – „Obrt, mala podjetja, zadrage in vzajemne družbe“, ki se je osredotočala zlasti na „podjetniški vidik“ zadrug, vzajemnih družb, združenj in fundacij, in GD za socialne zadeve, pristojen za združenja in fundacije.

Skupaj s prej navedeno enoto sta še dve instituciji EU pomembno podpirali socialno gospodarstvo:

- Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO), posvetovalni organ Evropske unije. V svoji III. skupini ima predstavnike socialnega gospodarstva, ki so ustanovili „interesno skupino za socialno ekonomijo“. EESO je bil posebno dejaven v zadnjih letih in je izdal več mnenj.
- Evropski parlament. Prvič je ustanovil „medskupino Evropskega parlamenta za socialno gospodarstvo“ leta 1990, ki je bila nato razpuščena, oživili pa so jo leta 2005.

Naslednji organ je bil Posvetovalni odbor za zadrage, vzajemne družbe, združenja in fundacije (CMAF). Ustanovljen je bil leta 1998 z nalogo podajati mnenja o različnih zadevah v zvezi s spodbujanjem socialnega gospodarstva na ravni EU. Ta odbor so ukinili ob prestrukturiranju Komisije leta 2000, vendar so na pobudo organizacij sektorja takoj ustanovili Evropsko stalno konferenco o zadrukah, vzajemnih družbah, združenjih in fundacijah (CEP-CMAF) kot evropsko platformo za povezovanje z evropskimi institucijami.

Pri izvajanju ukrepov imajo institucije EU še vedno dvodelni problem v zvezi s socialnim gospodarstvom: njegova neustrezna pravna podlaga ter nezadostna in posplošena opredelitev tega pojma; na eni strani v zvezi s tem ni izrecnih navedb v temeljnih besedilih EU (Rimska in Maastrichtska pogodba), na drugi strani pa (pomanjkljiva) opredelitev temelji na pravni obliki namesto na dejavnosti, ki se izvajajo, težava pa je tudi številčnost izrazov (tretji sektor, civilna družba itd), ki ovira oblikovanje soglasja o izrazu, ki naj se uporablja.

Na področju pravnega priznanja in prepoznavnosti socialnega gospodarstva so najpomembnejši naslednji dosežki:

- evropske konference, ki jih organizirajo predsedstva Sveta Evropske unije oziroma so organizirane v okviru predsedovanja;
- zaporedna mnenja EESO, pobude in mnenja medskupine Evropskega parlamenta za socialno gospodarstvo, ter nekatera mnenja Odbora regij ali celo same Komisije so prispevala k prepoznavnosti socialnega sektorja in njegovih sestavnih delov;
- Evropski center za spremljanje MSP se je v šestem poročilu (2000) osredotočil na združenja in fundacije;
- statut evropske zadrage, katerega cilj je usklajevanje in podpora internacionalizma, pa tudi dajanje institucionalne podpore določenim evropskim poslovnim pobudam, dokazuje, da daje pozitiven zgled tako v novih državah članicah EU kot v državah, ki nimajo posebne zakonodaje za zadrage, kot sta Združeno kraljestvo in Danska;
- nedavna odobritev uredbe o socialnih določbah;
- politika, ki je vedno bolj naklonjena socialnim podjetjem.

Cilji, s katerimi se povezuje socialno gospodarstvo, so predvsem zaposlovanje, socialne storitve in socialna kohezija, zato se pojavljajo predvsem v dveh pomembnih usmeritvah javne politike: politika socialnega vključevanja in vključevanja na delovna mesta ter politika za lokalni razvoj in ustvarjanje delovnih mest. Interes institucij EU za vključevanje socialnega gospodarstva v te cilje predstavlja bistven korak naprej, čeprav razkriva ozek pogled na potencial SG in koristi, ki bi jih lahko prineslo evropskemu gospodarstvu in družbi, kot je bilo prikazano v Poglavlju 9 tega poročila.

Evropska proračunska politika, namenjena posebej socialnemu gospodarstvu, še ni zaživela. Oba dosedanja poskusa sta bila neuspešna. Prvi „večletni program dela za zadrage, vzajemne družbe, združenja in fundacije v Skupnosti“ (1994–1996) naj bi spodbujal evropsko socialno gospodarstvo s posebnimi nadnacionalnimi projekti in s tem, da bi bil upoštevan v politikah EU (statistični podatki, usposabljanje, raziskave in razvoj). Evropski parlament ga je potrdil s proračunom v znesku 5,6 milijona EUR, vendar ga je Svet zavrnil. Drugi predlog za večletni program za socialno gospodarstvo je doletela enaka usoda. Nestrinjanje med Svetom in Parlamentom je razvidno pri „proračunu za socialno gospodarstvo“, ki ga je leta 1977 prvi odpravil, drugi pa ponovno sprejel.

Socialno gospodarstvo je bilo udeleženo v proračunski politiki EU v okviru politike zaposlovanja in socialne kohezije, natančneje pri večletnih proračunih za spodbujanje MSP in zaposlovanja, kot so pobuda ADAPT, pobuda EQUAL za socialno vključevanje in vključevanje na delovno mesto ter lokalni ukrepi za zaposlovanje in programi lokalnega socialnega kapitala; ta udeležba je potekala tudi prek Evropskega socialnega sklada (ESS) v obliki ukrepov za podporo lokalnim pobudam (podukrep 10b), v katerih je izrecno navedena vloga socialnega gospodarstva. Prav izrecne omembe predstavljajo del priznanja socialnega gospodarstva v okviru lizbonske strategije za zaposlovanje in lokalni razvoj.

Ti programi so imeli obsežen strukturni učinek, tako na nacionalni kot mednarodni ravni, pri združevanju in krepitvi evropskega socialnega gospodarstva v smislu federacij, mrež, raziskovanja, kulture in politike. Še posebej je pomemben program EQUAL: podpira projekte, ki vključujejo subjekte socialnega gospodarstva, kot so krepitev nacionalnega socialnega gospodarstva (tretjega sektorja), zlasti storitev za lokalne skupnosti, in izboljšanje kakovosti zaposlitev. Njegovi projekti vključujejo tudi predavanja in razprave, ki so ključni za širjenje tega pojma. Odločilno vpliva na SG v državah, kot so Poljska, Irska in Avstrija.

Na pobudo Evropskega parlamenta je Komisija leta 1997 sprožila pomembno pilotno shemo, imenovano Tretji sistem in zaposlovanje – edino večjo shemo, ki je bila posebej namenjena socialnemu gospodarstvu – da bi raziskala in spodbudila možnosti tretjega sektorja na področju zaposlovanja. Generalni direktorat za zaposlovanje in socialne zadeve jo je izvajal do leta 2001 in prek nje je potekalo 81 projektov v skupni vrednosti skoraj 20 milijonov EUR. Sheme niso nadaljevali.

Upamo, da bodo te pozitivne učinke opazili tudi v novih državah članicah EU. Na ta način bo socialno gospodarstvo prispevalo k izgradnji Evrope in k evropskemu projektu.

V strukturi evropskih politik je pomembno poudariti osrednjo vlogo nacionalnih vlad pri prenosu politik EU v države članice.

Nekaj pobud je podal tudi Generalni direktorat za podjetništvo (Hypsmann, 2003): leta 2000 je Komisija ustanovila skupino za podjetniško politiko v Generalnem direktoratu za podjetništvo, da bi Komisiji svetovala o vseh zadevah s tega področja. Ta institucija, strokovni, debatni in posvetovalni organ, ki ga sestavljajo visoki strokovnjaki poslovnega sektorja in predstavniki držav članic, je odgovoren za

preučevanje vprašanj s področja splošne podjetniške politike in pomoč Komisiji pri obveščanju o dobrih praksah. Vključuje predstavnike socialnega gospodarstva. V njenem programu je bila zelena knjiga o podjetništvu in družbeni odgovornosti podjetij, pa tudi poročilo o dejavnikih, ki določajo konkurenčnost podjetja.

Obotavljivo napredovanje v smislu priznanja in izvajanja politike na ravni EU je v nasprotju z dvema vprašanjema, ki zavzemata osrednje mesto na dnevnem redu in v politikah EU: prvič, ovire, ki jih ustvarjajo protimonopolne politike, po katerih se zadružne dejavnosti štejejo kot „dogovori“ oziroma prakse, ki omejujejo konkurenčnost, ter jih je zato treba prepovedati, in drugič, trenutni pregled politik državne podpore in financiranja storitev v splošnem interesu: edini nesporni upravičenci so tisti iz socialnih določb ter nepridobitne organizacije.

9.2 Socialno gospodarstvo v strategiji Evropa 2020

V prvi polovici leta 2010, ko je bilo videti, da je najhujši del sedanje gospodarske krize minil, je Evropska komisija predstavila strategijo Evropa 2020, da bi zagotovila trajnostno oživetev gospodarstva z energično in odločno uporabo vseh prednosti in možnosti naše družbe. V strategiji Evropa 2020 so zastavljene tri temeljne prednostne naloge: pametno rast (razvoj gospodarstva na podlagi znanja in inovacij), trajnostno rast (spodbujanje bolj zelenega in konkurenčnejšega gospodarstva, učinkovitejšega z viri) in vključujočo rast (spodbujanje gospodarstva z visoko stopnjo zaposlenosti, ki omogoča ekonomsko, socialno in teritorialno kohezijo). Za kazalnike teh prednostnih nalog je bilo določenih pet posebnih ciljev: zvišati stopnjo zaposlenosti z 69 na 75 %, nameniti 3 % BDP raziskavam in razvoju, zmanjšati učinek tople grede z razvojem pridobivanja energije iz obnovljivih virov in povečanjem energetske učinkovitosti, zmanjšati osip v šolah ter 25-odstotno zmanjšanje števila ljudi, ki živijo v revščini. Dve leti pozneje, sredi leta 2012, so ti cilji še bolj oddaljeni, kot so bili leta 2010. Revščina in brezposelnost v Evropski uniji sta se povečali (25 milijonov brezposelnih), socialna in teritorialna kohezija pa nista napredovali. Poleg tega vladne politike uravnavanja proračunov za vsako ceno znižujejo socialne transferje in prerazporejanje dohodkov ter resno ogrožajo socialno državo. Zato se je seveda tudi težje vrniti na pot pametne in trajnostne rasti.

Kakšno vlogo ima lahko socialno gospodarstvo pri doseganju ciljev strategije Evropa 2020? Najnovejše študije in raziskave pa tudi empirični dokazi kažejo možnosti socialnega gospodarstva za doseganje teh ciljev. Organizacijska struktura podjetij socialnega gospodarstva in njihov sistem vrednot pojasnjujeta dejstvo, da so njihove objektivne naloge pluralna matrica, ki združuje gospodarske in socialne cilje ter omogoča njihovo medsebojno združljivost, tako da imajo vsa podjetja socialnega gospodarstva pomembne makroekonomske in socialne koristi za družbo.

Kar zadeva pametno rast, je dokazano, da socialno gospodarstvo prispeva k razvoju gospodarstva, ki temelji na znanju in inovacijah. Potencial socialnega gospodarstva je očiten v vseh njegovih organizacijskih oblikah in gospodarskih dejavnostih. Številni so primeri organizacijskih in socialnih inovacij zadrug in drugih podobnih podjetij v industriji, kmetijstvu, storitvah in finančnem sektorju. V slednjem so se namnožili primeri etičnega bančništva in mikrokreditov, ki imajo izjemno pozitivne socialne učinke.

Izredni sistemi inovacij so vezani na določena zemljepisna območja, ki poganjajo lastne verige inovacij, kot v italijanskih zadružnih konzorcijih, zadružnih kmetijsko-prehranskih verigah v številnih evropskih državah ali znanem primeru zadružne skupine Mondragón v Španiji. Inovativni model upravljanja slednje – bolj participativen in demokratičen – ter večja pripadnost delavcev podjetju, kar

je rezultat deljenega lastništva, sta dokazano ustvarila konkurenčne prednosti na tržišču, ki skupini pomagajo, da krizo bolje prenaša.

Kar zadeva trajnostno rast, imajo podjetja socialnega gospodarstva vrednostne sisteme, ki se kažejo kot solidarnost z okolico, internalizacija socialnih stroškov in ustvarjanje pozitivnih zunanjih učinkov. Zadruge, ki kopičijo nedeljiva sredstva in uporabljajo načelo „odprtih vrat“, sčasoma, čez leta, prav tako začnejo ravnati solidarno, saj ta sredstva prihodnjim generacijam zagotavljajo produktivno premoženje, ki jim omogoča iti po poti trajnostne rasti. Dober primer je skupina Mondragón. V nasprotju s podjetji, ki temeljijo na kapitalu in pogosto selijo svojo proizvodnjo ter pri tem osiromašijo območja, ki jih zapuščajo, so zadruge Mondragón, ki so postale mednarodne in uporabljajo proizvodnjo strategijo več lokacij, v zadnjih štirih letih povečale skupno število zaposlenih v svojih tovarnah na samem območju Mondragóna za 10 %.

Kar zadeva cilje zaposlovanja, empirični dokazi kažejo, da socialno gospodarstvo učinkovito prispeva k boju proti brezposelnosti, nestalnosti zaposlitev in socialni izključenosti ter izključenosti iz trga dela med ranljivimi skupinami. V Španiji, evropski državi z najvišjo stopnjo brezposelnosti, se je zaposlenost v zadrugah med letoma 2008 in 2012 na primer zmanjšala za 9 %, medtem ko se je število plačanih zaposlitev v celotnem zasebnem sektorju zmanjšalo za 19 %, več kot dvakrat toliko. V drugih državah, kot je Italija, so delavske zadruge v zadnjih letih krize vzdrževale visoko stopnjo zaposlenosti, mnogo višjo kot tradicionalna zasebna podjetja.

Na posebnem področju boja proti revščini in socialni izključenosti je bil vzpon socialnih podjetij izjemen, ne le v severni in južni Evropi, ampak tudi v novih državah članicah EU v srednji in vzhodni Evropi. Treba pa je opozoriti, da k vključujoči rasti učinkovito prispevajo vse organizacije socialnega gospodarstva, ne glede na poslovno področje, in ne samo socialna podjetja. Socialna koristnost podjetij socialnega gospodarstva ne izvira iz njihove posebne proizvodne dejavnosti, ampak iz sistema organizacije in vrednot, v skladu s katerimi pravice posameznika prevladajo nad pravicami kapitala in obstajajo mehanizmi za zagotavljanje pravične porazdelitve prihodkov in bogastva, ki ga ustvarijo.

Očitno je, da ima lahko socialno gospodarstvo kot celota nepogrešljivo vlogo pri izgradnji Evrope in lahko prispeva k prednostnim nalogam pametne, trajnostne in vključujoče rasti. Vendar so bili ukrepi, ki jih je v podporo SG doslej sprejela Evropska komisija, redukcionistični, omejeni na socialna podjetja. Spregledali so velikanski potencial socialnega gospodarstva kot celote in izključili večino podjetij SG iz uradnih pobud za spodbujanje kolektivnega podjetništva, ki je značilno za ta sektor.

9.3 Nedavne pobude Evropske unije v zvezi s socialnim gospodarstvom

Socialno gospodarstvo, ali natančneje, socialna podjetja, so dejansko postala sestavni del programa Evropske komisije šele v začetku leta 2011. Razlogov je več: poglobljanje gospodarske krize in vse večji dvomi v evropske institucije so pripomogli k temu, da je Komisija začela iskati alternativne rešitve, nov val socialnih in institucionalnih zahtev – kot so odprto pismo evropskih akademikov „OD BESED K DEJANJEM: Podpora zadrugam in socialnim podjetjem pri doseganju bolj vključujoče, trajnostne in uspešne Evrope“ iz oktobra 2010, resolucija Evropskega parlamenta o socialnem gospodarstvu iz leta 2009 (poročilo Patrizie Toia) ali mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora z naslovom „Različne oblike podjetij“ – je od Komisije zahteval, da socialnemu gospodarstvu posveti več pozornosti. Uporabo Akta o malih podjetjih, sprejetega leta 2008, je bilo treba ponovno pregledati, kar je privedlo do zanimanja za socialna podjetja; nenazadnje pa so svojo vlogo odigrale

okoliščine, kot je na primer ta, da so nekateri oblikovalci evropske politike opazili izjemno uspešnost socialnih podjetij.

Na novo stališče Komisije sta vplivala dva različna dejavnika:

po eni strani je Komisija 23. februarja 2011 objavila sporočilo Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij, v katerem je predstavila pregled „Akta za mala podjetja“ za Evropo (COM(2011) 78 final). Njegov glavni cilj je bil ovrednotiti uporabo Akta za mala podjetja in oceniti nove potrebe evropskih MSP v sedanjih gospodarskih razmerah. To sporočilo posebej navaja „socialno gospodarstvo“ in poziva Komisijo, naj „do konca leta 2011 sprej[me] pobudo za socialna podjetja, ki se bo osredotočila na podjetja s socialnimi cilji.“

Komisija je zato 25. oktobra 2011 objavila novo sporočilo Svetu, Evropskemu parlamentu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij: „Pobuda za socialno podjetništvo. Ustvarjanje ekosistema za spodbujanje socialnih podjetij kot ključnih akterjev socialnega podjetništva in socialnih inovacij“ (COM(2011) 682 final). Hkrati je 26. oktobra Evropski ekonomsko-socialni odbor izdal mnenje z naslovom „Socialno podjetništvo in socialna podjetja“.

Poleg tega je Komisija 13. aprila 2011 objavila novo sporočilo Svetu, Evropskemu parlamentu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij: „Akt za enotni trg“ – dvanajst pobud za okrepitev rasti in zaupanja – „Skupaj za novo rast“. Pobuda št. 8 je socialno podjetništvo, ki se enači s socialnim gospodarstvom. Njen cilj je, „da se spodbudi razvoj podjetij, ki se poleg legitimnega iskanja finančnega dobička zavzemajo tudi za doseganje ciljev splošnega interesa, socialnega razvoja in etičnih ali okoljskih ciljev“.

POGLAVJE 10

IZZIVI IN ZAKLJUČKI

10.1 Socialno gospodarstvo: razvijajoči se sektor v pluralni družbi

Glavni in najpomembnejši trend, ki ga lahko opazimo v nedavnem razvoju socialnega gospodarstva, je njegovo utrjevanje v evropski družbi v vlogi *pola socialne koristi* med kapitalističnim in zasebnim sektorjem, ki ga sestavljajo številni akterji: zadruga, vzajemne družbe, združenja, fundacije in druga podobna podjetja in organizacije.

Gibanje državljskih združenj je v precejšnjem vzponu, saj spodbuja solidarnostne poslovne pobude, usmerjene v proizvodnjo in zagotavljanje meritornih ali socialnih dobrin. Vedno bolj se povečuje sodelovanje med gibanjem združenj in združnim gibanjem, kot je mogoče opaziti pri razvoju številnih skupnih projektov in dejavnosti, kot so na primer socialna podjetja. Zmožnost teh pobud za reševanje *novih socialnih potreb*, ki so se pojavile v zadnjih desetletjih, znova poudarja pomen SG.

Socialno gospodarstvo ni le dokazalo svoje sposobnosti za učinkovit prispevek k reševanju novih socialnih problemov, temveč je tudi okrepilo svoj položaj v tradicionalnih dejavnostih, kot so kmetijstvo, industrija, storitve, trgovina na drobno, bančništvo in vzajemno zavarovanje. Z drugimi besedami, SG si ustvarja tudi sloves institucije, ki je nujno potrebna za stabilno in trajnostno gospodarsko rast, pravičnejšo razporeditev dohodkov in premoženja, usklajevanje storitev s potrebami, povečanje vrednosti gospodarskih dejavnosti, ki se izvajajo na podlagi socialnih potreb, popravljanje neravnotežij na trgu dela ter poglobljanje in krepitev gospodarske demokracije.

Socialno gospodarstvo se oblikuje kot nov sektor, ki je vedno bolj nepogrešljiv, če želimo zagotoviti ustrezen odgovor na nove izzive svetovnega gospodarstva in družbe. Ti izzivi so vzrok za rastoče zanimanje za vlogo, ki jo ima lahko SG v družbi blaginje.

10.2 Nujna vsebinska opredelitev socialnega gospodarstva

Izziv, ki ga mora SG nujno rešiti, je njegova *institucionalna nevidnost*. Te nevidnosti ni mogoče razložiti zgolj z dejstvom, da se SG šele uveljavlja kot nov sektor v gospodarskem sistemu, ampak je vzrok zanjo tudi, da nima konceptualne identitete, tj. jasne in natančne opredelitve značilnosti, ki so skupne različnim vrstam podjetij in organizacij, ki sestavljajo SG, ter posebnih značilnosti, po katerih se razlikujejo od drugih.

V zvezi s tem je bilo v zadnjih letih opaziti postopen proces vsebinskega opredeljevanja SG, ki je pritegnil tako same akterje prek njihovih predstavniških organizacij kot znanstvene in politične organe. To poročilo predstavlja pojem SG, razvit na podlagi meril, ki so določena v *Priročniku Evropske komisije za izdelavo satelitskih računov podjetij v socialni ekonomiji: zadruga in vzajemne družbe*, ta pa ustrezajo opredelitvam iz novejšje ekonomske literature in tistim, ki so jih oblikovale same organizacije SG.

10.3 Pravna opredelitev in priznanje socialnega gospodarstva v nacionalnih računih

Pojmovna opredelitev SG bo omogočila obvladovanje izziva, kako ga opredeliti v pravnih sistemih EU in držav članic EU. Čeprav nekatere evropske države in sama EU priznavajo SG kot tako v številnih pravnih besedilih skupaj z nekaterimi njegovimi sestavnimi deli, je potreben napredek pri zakonski opredelitvi področja SG in zahtev, ki jih morajo izpolnjevati deli SG, da bi preprečili preveč nejasno opredelitev njegovih značilnosti in izgubo socialne koristnosti.

Uvesti je treba *pravni statut* SG in učinkovite pravne ovire za vstop, tako da se nobena organizacija, ki ne sodi v SG, ne bo mogla okoristiti z gospodarstvom na podlagi pravne oblike teh organizacij ali z javnimi politikami za spodbujanje SG.

To poročilo je pokazalo tudi naraščajoč obseg SG, ki neposredno zagotavlja več kot 11 milijonov delovnih mest, kar predstavlja 6 % vseh zaposlitev v EU. V nasprotju s tem pa podatki o SG niso razvidni v nacionalnih računih – ta ovira predstavlja še en velik izziv.

Sedanja pravila o nacionalnih računih, ki so bila oblikovana na vrhuncu mešanih gospodarskih sistemov, ne priznavajo SG kot posebnega institucionalnega sektorja, zato je težko izluščiti redne, točne in zanesljive statistične podatke o deležnikih, ki ga sestavljajo. Na mednarodni ravni heterogena merila, ki se uporabljajo pri pripravi statističnih podatkov, onemogočajo primerjalne analize in odvzemajo veljavo pristopom, ki opozarjajo na očitne prispevke SG k doseganju pomembnih ciljev gospodarske politike.

Priročnik za izdelavo satelitskih računov podjetij v socialni ekonomiji, ki ga je pred kratkim izdala Evropska komisija, je pomemben korak k institucionalnemu priznanju dela SG v sistemih nacionalnih računov. V priročniku je pojasnjena metodologija, s katero lahko dobimo zanesljive in usklajene statistične podatke za vso EU v okviru nacionalnih računov (1995 ESA) za pet velikih skupin podjetij SG: a) zadruga, b) vzajemne družbe, c) poslovne skupine SG, d) druga podobna podjetja v SG in e) nepridobitne institucije, ki izvajajo storitve za podjetja SG.

Socialno gospodarstvo se v Evropi na tem področju spopada z dvojnim izzivom. Prvič, organizacije, ki predstavljajo SG, se morajo uveljaviti v Evropski komisiji in v vsaki izmed držav članic, da se zagotovi uresničevanje predlogov iz priročnika. Natančneje, v vsaki državi članici morajo poskrbeti za vzpostavitev *statističnega registra podjetij v socialnem gospodarstvu* na podlagi meril za zamejitev, ki so določena v priročniku, da bo mogoče izdelati satelitske račune za podjetja iz teh registrov.

Drugič, spodbujati morajo pobude, ki bodo omogočile pripravo zanesljivih in usklajenih statističnih podatkov o velikem segmentu SG, ki ni vključen v priročnik Evropske komisije. Ta segment večinoma sestavljajo združenja in fundacije, navedene v *Priročniku o nepridobitnih institucijah v sistemu nacionalnih računov*, ki so ga izdali Združeni narodi. Priročnik o NPI pokriva številne nepridobitne organizacije, ki niso del SG, vendar je mogoče ločiti statistične podatke za nepridobitne organizacije, ki ustrezajo merilom SG, kot so opredeljena v tem poročilu, od statistik nepridobitnega sektorja, ki so izdelane v skladu s priročnikom NPI.

10.4 Usklajevanje med zvezami v socialnem gospodarstvu

Ker je SG pluralno in ima več oblik, za zastopanje različnih skupin podjetij in organizacij, ki ga sestavljajo, potrebuje močne organizacije. Toda skupna identiteta in jedro skupnih interesov, ki povezuje SG, narekujeta potrebo po iskrenih prizadevanjih za doseg medsebojne usklajenosti celotnega SG tako na nacionalni kot na mednarodni ravni po vsej Evropi ter kažeta na priporočljivost takih prizadevanj. Bolj bo skupna podoba SG vidna in močna, več bo možnosti za učinkovito ukrepanje in razvoj v vsaki posamezni skupini deležnikov, ki sestavljajo ta sektor.

10.5 Socialno gospodarstvo in socialni dialog

Doseči priznanje SG kot posebnega sogovornika v socialnem dialogu je precejšen izziv.

Socialno gospodarstvo je postalo pomembna institucija civilne družbe, ki znatno prispeva k organizaciji strukture združenj in razvoju participativne demokracije. Vendar je SG hkrati močan gospodarski in socialni deležnik s posebnimi značilnostmi, ki ne ustrezajo klasični dihotomiji delodajalec/delojemalec in zaradi katerih bi bilo treba SG izrecno priznati kot socialnega sogovornika.

V drugi polovici 20. stoletja, ko so bili sistemi mešanega gospodarstva na vrhuncu, so bili glavni akterji za pogajalskimi mizami, ki so se dogovarjali o javni politiki (zlasti dohodkovni politiki), vlada, združenja delodajalcev in sindikati. Dandanes pa je gospodarstvo postalo bolj pluralno in zahteva neposredno sodelovanje vseh vpletenih sektorjev v socialnem dialogu: organizacij delodajalcev, sindikatov, vlade in te druge velike skupine socialnih in gospodarskih akterjev, podjetnikov in delodajalcev, ki sestavljajo novo SG in imajo v razvitem svetu vse pomembnejšo vlogo.

Poleg klasičnih *omizij za kolektivna pogajanja* je treba predlagati *omizja za socialni dialog*, ki vključujejo *deležnike* SG, saj ta bolje ustrezajo novi gospodarski stvarnosti na začetku tega stoletja.

10.6 Socialno gospodarstvo in javna politika

Evropske institucije (Parlament, Komisija in Evropski ekonomsko-socialni odbor) že več kot dve desetletji priznavajo zmožnost SG za uravnavanje velikih socialnih in gospodarskih neravnovesij ter pomoč pri doseganju različnih ciljev v splošnem interesu. Evropski parlament je SG pred kratkim opredelil kot temeljni steber in ključni element evropskega socialnega modela (*clé de voûte du modèle social européen*).

Zato se morajo države članice in Evropska komisija še bolj konkretno kot kdaj koli prej zavezati, da bodo iz SG naredile ne le učinkovit instrument za doseganje posebnih političnih ciljev v splošnem interesu, ampak bo SG tudi samo po sebi cilj (tj. združništvo, vzajemno družbeništvo, povezovanje v združenja in pobude civilne družbe, ki so v splošnem interesu), nujno potreben za konsolidacijo razvite družbe in vrednot, povezanih z evropskim socialnim modelom. Na tej točki imajo organizacije, ki predstavljajo SG, pomembno vlogo z dajanjem pobud in predlogov institucijam EU, političnim strankam, sindikatom, univerzam in drugim organizacijam, ki predstavljajo civilno družbo.

10.7 Socialno gospodarstvo in trgi: konkurenčnost in socialna kohezija

Na nedaven in prihodnji razvoj SG v Evropi so in bodo močno vplivale spremembe okolja, v katerem deluje – zlasti na trgih, ki so vedno bolj globalizirani in za katere so značilne vedno intenzivnejša konkurenca, decentralizacija in selitve proizvodnje – ter spremembe v načinu delovanja vlad, z jasnim trendom k postopni deregulaciji in privatizaciji javnih storitev. Te spremembe skupaj s pojavom novih družbenih problemov (staranje prebivalstva, množično preseljevanje itd.) niso samo priložnost za rast SG, ampak tudi izziv in grožnja nekaterim področjem delovanja SG.

Različna podjetja in organizacije, ki sestavljajo SG, se soočajo z izzivom, kako v svoje dejavnosti vključiti učinkovite produkcijske postopke in cilje s področja socialnega varstva. Akterji SG morajo nemudoma razviti konkurenčne strategije v skladu z novimi zahtevami vedno večje konkurence na trgih, da bodo lahko delovali kot uporabni instrumenti v korist svojih članov in za krepitev socialne kohezije.

Vstopanje v poslovne mreže in povezave, ustvarjanje novih načinov financiranja podjetij, inovacije produktov in postopkov ter spodbujanje politik usposabljanja in razvijanja znanja morajo imeti pomembno mesto med njihovimi konkurenčnimi strategijami.

10.8 Socialno gospodarstvo, nova, razširjena Evropska unija in razvoj integriranega evro-sredozemskega prostora

EU pripisuje velik pomen cilju oblikovanja integriranega evropskega prostora, v katerem bi čim prej zmanjšali in odpravili socialne in gospodarske neenakosti med EU-15 in 12 novimi državami članicami iz vzhodne in južne Evrope. Te neenakosti so, poleg drugega, sprožile velike migracijske tokove z vzhoda na zahod znotraj EU. Skupaj z okrepljeno socialno kohezijo v EU je eden od izzivov tudi spodbujanje integriranega evro-sredozemskega prostora, ki naj bi postal območje blaginje in stabilnosti. Zato morajo vse države, ki mejijo na Sredozemsko morje, utrditi močne demokratične države, okrepiti pa je treba tudi proizvodno strukturo civilne družbe v državah ob južni meji EU.

V teh državah hitra rast prebivalstva in drugi strukturni dejavniki preprečujejo, da bi gospodarska rast omogočila višji življenjski standard večine prebivalcev, zato je evro-sredozemska regija postala eno izmed geografskih območij z najpomembnejšimi migracijskimi tokovi, tako po velikosti kot po intenzivnosti. Dopolnjujejo pa jih še velike skupine prebivalcev iz držav Latinske Amerike, podsaharske Afrike in jugovzhodne Azije.

Deležniki SG imajo lahko zaradi svojih posebnih značilnosti pomembno vlogo pri vključevanju priseljencev in razvijanju trgovinskih tokov znotraj EU ter med Evropo in južnimi obalami Sredozemskega morja.

10.9 Izobraževalni sistem, raziskave in mreže, univerze in socialno gospodarstvo

Izobraževalni sistemi EU naj bi imeli pomembno vlogo pri spodbujanju podjetniške kulture in demokratizaciji gospodarstva s projekti usposabljanja, ki spodbujajo podjetniške pobude, osnovane na vrednotah, ki so značilne za SG. Razvoj novih proizvodov in inovativnih postopkov v podjetjih SG pa od njih zahteva, da okrepijo sodelovanje z univerzitetnimi centri, ki ustvarjajo in posredujejo znanje. Mreže za raziskovanje in izmenjavo informacij med temi centri in strokovnjaki za SG bodo omogočile, kot se to v zadnjih letih že dogaja, razširitev nujno potrebnih baz znanja, značilnega za SG, in širjenje tega znanja po vsej Evropi.

10.10 Identiteta in vrednote socialnega gospodarstva

Novo SG se v EU oblikuje kot *pol socialne koristi* v pluralnem gospodarskem sistemu, poleg javnega sektorja in zasebnega sektorja, ki ga poganja dobiček. Socialno gospodarstvo se mora spopasti z izzivom, kako premagati nevarnost, da se porazgubijo ali banalizirajo značilnosti, ki ga opredeljujejo in iz katerih izhaja njegova posebna socialna korist. Zato morajo akterji SG poglobiti razumevanje vrednot, ki sestavljajo njihovo skupno referenčno jedro, uporabiti vse družbene in kulturne vzvode, ki so v skladu s temi vrednotami, s tem pa ponovno potrditi svojo institucionalno prepoznavnost, in doseči učinek pomnoženega gospodarskega in socialnega potenciala.

Navedeni izzivi in trendi ne predstavljajo dokončnega seznama, temveč predlog, odprt za razpravo, začetno točko za razmislek v novi fazi, ki se je v Evropi začela z nedavnimi širitvami EU.

V tem novem obdobju in novem socialnem gospodarstvu sta ves ugled in odgovornost za opredelitev posebnega profila in strateških ciljev, ki jih mora SG sprejeti, da bi odigralo vodilno vlogo pri izgradnji Evrope, upravičeno na strani samih akterjev v socialnem gospodarstvu.

Ta študija je bila pripravljena za Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) in izraža mnenja avtorjev in organizacij, ki so jo izvajale. EESO teh mnenj ni sprejel ali kakor koli odobril, zato jih ni moč razumeti kot izjavo o stališčih EESO. EESO ne jamči za točnost podatkov, navedenih v študiji, niti ne prevzema odgovornosti za njihovo kakršno koli nadaljnjo uporabo.